

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ
КАФЕДРА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

Курчак Романа Василівна

**ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ТА ЙОГО
РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ**

Спеціальність 8.03050802 – банківська справа

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр»

Студентка групи БСм – 52

Р.В. Курчак

(підпис)

Науковий керівник:

д.е.н., проф. О.В. Дзюблюк

(підпис)

Дипломну роботу допущено

до захисту:

«__» _____ 2013 р.

Завідуючий кафедрою банківської справи,

Доктор економічних наук, професор

О.В. Дзюблюк

(підпис)

Тернопіль – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
1.1. Суть, значення та функції власного капіталу банку.....	7
1.2. Джерела формування власних банківських ресурсів та їх складові.....	14
1.3. Методичні засади оцінювання капіталізації банків.....	22
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	30
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	
2.1. Аналіз капіталізації та концентрації банківської системи України.....	32
2.2. Вплив власного капіталу на фінансову стійкість вітчизняних комерційних банків.....	39
2.3. Аналіз практичних підходів Національного банку України щодо оцінки достатності власного капіталу комерційних банків.....	46
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	53
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	
3.1. Проблеми формування власного капіталу вітчизняними комерційними банками.....	55
3.2. Побудова ефективної та збалансованої політики комерційного банку з управління власним капіталом.....	61
3.3. Зарубіжний досвід регулювання та управління власними коштами комерційних банків і можливості його адаптації до вітчизняних умов.....	69
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	78
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84

ВСТУП

Актуальність теми. Важлива умова економічного зростання держави – це надійна банківська система. В умовах загострення конкурентних відносин на вітчизняному банківському ринку важливого значення набувають нові підходи до розроблення ресурсної політики, зокрема заходи, спрямовані на формування достатнього за обсягами власного капіталу. Реалізація банківської політики здійснюється через відповідний фінансовий механізм. Саме тому розробка теоретико-методологічної бази, яка б враховувала особливості процесу формування власного капіталу банку, трансформувала їх у комплекс відповідних процедур, що є складовими управління, набула особливої актуальності в ринкових умовах, а особливо коли відбуваються зміни економічної ситуації які породжують нові проблеми недостатнього рівня капіталізації банків України. З огляду на це, комплексне дослідження питань, пов'язаних із функціонуванням механізму формування власного капіталу банку, набуває особливої актуальності.

Особливого значення дана тема набула у зв'язку із кризовими явищами, які нещодавно мали місце на світових фінансових ринках і через процеси глобалізації та інтернаціоналізації поширилися на вітчизняну банківську систему. У цей період кредитні установи зазнали значних збитків, а деякі із них опинилися у критичному становищі та змушені були припинити свою діяльність. Такі наслідки світової економічної кризи знайшли своє відображення у вітчизняній банківській системі через недостатній рівень її капіталізації, який є основою захисту від ризиків котрі виникають у процесі діяльності комерційних банків. Тому у кризовий період органи банківського нагляду приділили значну увагу саме забезпеченості кредитних установ ресурсами. Було прийнято ряд заходів які стосувалися до капіталізації банківської системи. Однак дані заходи не мали превентивного характеру, а були викликані внаслідок потреби вирішення вже існуючої проблеми недостачі банківського капіталу. Тому і у даний період часу, банківський нагляд, опираючись на власний досвід та досвід провідних країн світу, продовжує вживати заходів щодо підвищення стабільності та надійності

банківської системи України за рахунок покращення кількісних та якісних характеристик власних ресурсів комерційних банківських установ.

Огляд літератури з теми дослідження. Значний внесок у розробку питань ресурсного забезпечення банківських установ зробили зарубіжні економісти Е. Гіл, Р. Коттер, Т. Кох, П. Роуз, Е. Рід, Дж. Сінкі, Д. Полфреман, Ю. Бабичева, А. Казак, В. Кисельов, В. Колесников, І. Лаврушин та ін.

Основні засади забезпечення банків власним капіталом і його роль у формуванні фінансових ресурсів досліджували такі вчені та практики, як Кириленко В., Землячов С., Марковський О., Гурнак О., Остролуцький М. та Горнак Т.

Свої праці присвятили аналізу достатності капіталу вітчизняної банківської системи такі науковці, як Коваленко В. та Черкашина Т., Костогриз В., Ісаєва Н. та Михайлюк Р.

Серед вітчизняних науковців, які займаються дослідженням проблем, пов'язаних з формуванням власного капіталу банків та шляхів підвищення рівня капіталізації банківської системи, на особливу увагу заслуговують праці Г. Азаренкової, М. Алексеєнко, З. Васильченко, О. Васюренко, А. Вожжова, О. Дзюблюка, О. Заруби, Л. Костирко, М. Савлука, С. Юрія та ін.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретичних засад механізму формування власного капіталу банку та визначення його ролі у фінансових ресурсах, а також комплексна оцінка забезпечення діяльності банківських установ власними коштами і розробка на цій основі практичних рекомендацій щодо нарощування власного капіталу на основі трансформації зарубіжного досвіду до вітчизняних умов.

Для досягнення поставленої мети передбачено постановку, формулювання і розв'язання наступних наукових і практичних завдань:

- дослідити економічну сутність поняття “власний капітал банку” та його роль у діяльності кредитно-фінансової установи. Визначити особливості та шляхи формування власного капіталу;

- визначити роль Національного банку України у банківській системі країни та його вплив на рівень її капіталізації;
- провести аналіз сучасного стану капіталізації банківської системи України та дати оцінку щодо її достатності, або ж недостатнього обсягу власних ресурсів;
- оцінити вплив та наслідки кризових явищ 2008-2009 років на капіталізацію банківської системи України;
- сформулювати та обґрунтувати комплекс методів і заходів для оптимізації структури власних коштів кредитних установ.

Об'єктом дослідження є процес формування та нарощення ресурсної бази банківської системи а також його складові.

Предметом дослідження є діяльність банківських установ у сфері формування власних ресурсів а також діяльність Національного банку України щодо встановлення мінімальних вимог до забезпечення перших власними коштами.

Методи дослідження. В процесі вирішення поставлених завдань у роботі використовувались загальнонаукові і спеціальні економічні методи пізнання. Для оцінки сучасного становища забезпечення банківської системи власними ресурсами використовувалися методи аналізу та синтезу, системного узагальнення, статистичних порівнянь.

Інформаційна база роботи. Статистичну основу дослідження становлять дані Національного банку України, звітні дані центральних банків та статистичних агенцій окремих країн, вітчизняні й іноземні аналітичні матеріали. Для ознайомлення із теоретичними основами формування та оптимізації ресурсного забезпечення використовувались наукові публікації, статті, монографії вітчизняних науковців, вітчизняні та зарубіжні періодичні видання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в:

- подальшому розвитку визначення суті власного капіталу банку як економічної категорії. Запропоновано розглядати власний банківський капітал як сукупність грошових коштів якими оперує банківська установа та використовує їх у процесі здійснення банківських операцій для отримання прибутку;

- обґрунтовано пропозиції щодо створення ефективного правового поля в сфері регулювання діяльності банків з іноземним капіталом на території України. Зокрема обґрунтовано поправки до Закону України “Про банки і банківську діяльність”, необхідність прийняття Законів України “Про валютний контроль і валютне регулювання” та “Про кредит”, а також дано рекомендації щодо удосконалення ефективності банківського нагляду, що зумовлено зростанням кількості іноземного капіталу у банківській системі України;

- розробленні концептуальних підходів до дослідження механізму забезпечення достатньої капіталізації вітчизняних фінансово-кредитних установ, що базується на використанні зарубіжного досвіду в сфері управління власними ресурсами комерційних банків, а також у розробці на цій основі рекомендацій щодо можливостей удосконалення процесу капіталізації та регулювання ресурсної бази банків в Україні;

Практичне значення роботи полягає у тому, що вона може використовуватись у процесі вдосконалення ресурсної політики банку, шляхів оптимізації джерел поповнення власних коштів. Дана робота забезпечує аналітичну оцінку вітчизняної банківської системи та вказує на недоліки її діяльності у сфері забезпеченості власними коштами.

Структура роботи. Дипломна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків та списку використаних джерел.

Повний обсяг дипломної роботи – 91 сторінка, у тому числі на 20 з них розміщено 6 таблиць, 16 ілюстрацій, список використаних джерел зі 86 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ БАНКУ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

1.1. Суть, значення та функції власного капіталу банку

На сьогоднішній день однією з основних проблем сучасного економічного розвитку суспільства є вдосконалення банківської діяльності і визначення основних напрямів розвитку банківських установ. Оскільки капітал виступає фінансовою основою банку необхідно приділити належну увагу проблемам ресурсної бази кредитно-фінансових установ, а особливо в умовах загострення конкуренції на ринку банківських послуг.

Достатня за обсягом та належним чином збалансована ресурсна база банків забезпечує прибутковість їх діяльності, допомагає підтримати достатній рівень ліквідності та довіри з боку учасників ринку. Зміцнення ресурсної бази комерційного банку сприяє підвищенню його можливостей у задоволенні наявних та потенційних потреб як суб'єктів господарювання, так і домогосподарств у додаткових фінансових ресурсах.

Завдяки власному капіталу забезпечується ефективно та надійне функціонування банківської системи. Він виступає важливим інструментом акумуляції вільних коштів та кредитування економіки, що сприяє переходу на інноваційно-інвестиційну модель її розвитку.

Отже, як бачимо, капітал відіграє важливу роль у діяльності комерційних банків та банківської системи загалом тому, перш за все, необхідно визначити суть поняття “капітал банку”.

Оскільки банківський капітал є об'єктом досліджень багатьох вчених із різних країн то склалася ситуація, коли в економічній літературі не існує єдиного трактування даного поняття.

В енциклопедії банківської справи поняття “банківський капітал” розглядається як сукупність різних видів грошових капіталів, коштів, які банк використовує у вигляді банківських ресурсів для забезпечення своєї діяльності, здійснення різноманітних банківських операцій та отримання прибутку [23].

Фінансовий словник за редакцією А.Г. Загороднього визначає банківський капітал як сукупність грошових капіталів (власних та залучених), якими оперує банк, що у свою чергу приносить прибуток [24].

Універсальний бізнес-словник ототожнює банківський капітал з фінансовими ресурсами банку. Згідно із словником банківський капітал – це сукупний грошовий капітал, залучений банком з різних джерел, та використовується ним для проведення банківських операцій і утворює фінансові ресурси банку [48].

Згідно закону України “Про банки і банківську діяльність” капітал банку – визначається як власні кошти, залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов’язань [26].

Отож, із наведених вище визначень видно, що під поняття “капітал банку” слід вважати сукупність грошових коштів якими оперує банківська установа та використовує їх у процесі здійснення банківських операцій для отримання прибутку.

Також капітал банку можна розглядати як суму власних коштів банку, які становлять фінансову основу його діяльності і є джерелом ресурсів для здійснення активних операцій. Комерційний банк покликаний підтримувати довіру клієнтів до банку і переконувати кредиторів у його фінансовій стійкості саме за рахунок наявності необхідної кількості власних коштів. Розмір капіталу повинен бути достатнім для забезпечення впевненості позичальників у тому, що банк здатний задовольнити їх потреби в кредитах навіть при несприятливих умовах економічного розвитку країни.

Ресурси комерційного банку у залежності від джерела їх залучення поділяються на три основні частини: власні ресурси банку або власний капітал, залучені ресурси і позичені ресурси (рис.1.1).

Під поняттям “власний капітал банку” слід розуміти грошові кошти, внесені акціонерами і засновниками банку, з метою забезпечення його економічної самостійності й фінансової стійкості протягом усього періоду його діяльності [1, с.50].

Рис.1.1. Структура ресурсної бази комерційного банку

Кошти, які банківська установа отримує в процесі своєї діяльності шляхом здійснення пасивних операцій, поділяються на залучені та позичені.

Залучені кошти комерційного банку являють собою грошові кошти залучені шляхом здійснення депозитних операцій, тобто отримані у процесі залучення коштів клієнтів на різні види депозитних рахунків.

Позичені ресурси банку – це грошові кошти, акумульовані банком шляхом отримання кредитів від інших комерційних банків, центрального банку, а також розміщення позик на грошовому ринку, тобто через випуск власних боргових цінних паперів [30, с.156]. За допомогою даного виду залучення ресурсів

банківські установи мають можливість оперативно підтримувати свою ліквідність в разі неможливості отримання необхідних обсягів коштів з інших джерел.

Структура ресурсної бази банку значно відрізняється від аналогічної структури сучасних підприємств. Основна розбіжність полягає у співвідношенні власних та залучених ресурсів. Це пояснюється тим, що власний капітал банку становить меншу частину всіх його коштів, а зобов'язання – найбільшу. У різних країнах співвідношення між власним капіталом банку і залученими ресурсами може коливатися в межах від 1:10 до 1:100, тоді як у промислових підприємств цей показник становить 40-60 %. В Україні воно досягає близько 1:20. Причиною цього – особлива роль банку в економіці як фінансового посередника, його виняткове право прийняття внесків юридичних і фізичних осіб, унаслідок чого банк не може функціонувати лише на основі лише своїх власних коштів. Даний факт пояснює причину особливої уваги з боку наглядових органів, науковців та економістів до першої складової ресурсної бази (власного капіталу). Він лежить в основі діяльності комерційного банку і формується в момент створення банку, та є підґрунтям для розвитку фінансової установи. Структура ресурсів окремих комерційних банків є індивідуальною і залежить від ступеня їхньої спеціалізації, особливостей їхньої діяльності, стану ринку кредитних ресурсів та інших факторів.

Основними складовими власного капіталу банківської установи є:

- 1) кошти акціонерів та засновників банку;
- 2) прибуток кредитно-фінансової установи;
- 3) сформовані резерви [42, с.211].

Необхідність формування власних коштів для фінансової установи зумовлена низкою дуже важливих функцій які він виконує у забезпеченні управління і життєдіяльності комерційного банку. Однак, як немає єдиного визначення капіталу банку, так і різняться думки науковців з приводу функцій які він виконує. Зокрема, можна виділити три основних функції власного капіталу:

- 1) захисна функція;
- 2) оперативна;

3) регулятивна функція [78, с.258].

Суть захисної функції полягає в тому, що банківська установа за допомогою власних ресурсів має можливість виплати компенсації вкладникам у разі ліквідації банку, а також вона забезпечує збереження платоспроможності шляхом створення резерву на ті активи, за допомогою яких відбувається функціонування банку як посередника та забезпечення його від ризиків якими ця діяльність супроводжується. На відміну від більшості підприємств іншого профілю, збереження платоспроможності комерційного банку забезпечується лише тією частиною ресурсів, які безпосередньо перебувають у його власності, тобто власним капіталом.

Капітал виконує роль буфера який, навіть у разі виникнення великих непередбачених витрат, дає змогу банку продовжувати фінансові операції. Фінансування таких витрат здійснюється за рахунок резервних фондів які включаються у власний капітал, а в разі виникнення неплатежів клієнтів використовується частина акціонерного капіталу для покриття завданих банку збитків. Тому суть захисної функції полягає у тому, що за рахунок власного капіталу банку покриває збитки і оплачує зобов'язання перед вкладниками.

Для того, щоб банк розпочав свою діяльність його необхідно забезпечити відповідним обладнанням та технологіями, так званими матеріальними активами. Саме оперативна функція банківського капіталу передбачає асигнування власних засобів на купівлю землі, приміщення та обладнання. Вона також передбачає створення фінансового резерву на випадок непередбачених збитків. Важливо зазначити, що банки розміщують невеликий обсяг власних засобів в активи такого роду, хоча власний капітал, розміщений в матеріальні активи, можна віднести до захищеного, оскільки в ситуації фінансової кризи є можливість розрахуватися за своїми зобов'язаннями за рахунок реалізації матеріальних засобів.

Регулятивна функція власного капіталу банку базується на забезпеченні успішного функціонування банківської системи. Вона визначає мінімальний розмір капіталу банку у відповідності до встановлених економічних нормативів

регулювання діяльності комерційних банків з боку Національного банку України і визначає особливості його функціонування.

Однак, на думку західних економістів, банківський капітал виконує п'ять функцій, зокрема:

- 1) капітал служить як “гроші на чорний день” для захисту від банкрутства;
- 2) капітал забезпечує коштами, необхідними для створення банку;
- 3) капітал підтримує довіру клієнта до банку та переконує кредиторів у його фінансовій спроможності;
- 4) капітал забезпечує коштами для організованого росту та розроблення нових послуг, програм та устаткування;
- 5) капітал служить регулятором росту банку, тобто забезпечує довгострокову перспективу росту [42, с.211].

Якщо провести порівняння регулятивної, оперативної та захисної функцій із переліченими вище, можна зробити висновок, що західні економісти використовують ці ж функції тільки дещо деталізують їх. Тобто регулятивна, оперативна і захисна функції поєднують у собі всі наведені вище, тому їх можна вважати основними.

Деякі вчені-економісти також поділяють функції банківського капіталу на стратегічні та тактичні. Зокрема до стратегічних відносять:

- 1) комунікаційна функція;
- 2) індикативна функція;
- 3) мобілізаційна функція;
- 4) стимулювальна функція;
- 5) функція планування;
- 6) обігова функція банківського капіталу [78, с.261].

Для досягнення стратегічних цілей банку потрібно розробити ряд заходів на більш коротку перспективу, які матимуть за мету досягнення довготривалого ефекту. Поточні функції визначають властивості реалізації банківського капіталу від початку його акумулювання до відтворення у практичній реалізації. Однак вони повинні вписуватися у стратегічні цілі, які визначають пріоритетно-

стратегічні властивості банківського капіталу у розвитку та діяльності банку. Отож, до тактичних функцій капіталу відносять такі як:

- 1) інвестиційна функція;
- 2) страхова функція, яка у разі форс-мажорних обставин, таких як втрата нематеріальних активів банку, а також непередбачених ситуацій у разі втрати основних засобів банку його капітал забезпечує кошти вкладників і кредиторів;
- 3) інноваційна функція банківського капіталу;
- 4) гарантійна функція, яка необхідна у випадках, якщо банк опиняється в кризовій ситуації, тоді сформовані за рахунок власного капіталу активи слугують додатковим джерелом погашення його зобов'язань перед вкладниками і кредиторами, які є пріоритетними порівняно з інтересами власників банку;
- 5) превентивна функція банківського капіталу яка спрямована на запобігання ризику в діяльності банку;
- 6) контрольна функція банківського капіталу полягає в тому, що статутний капітал дає змогу виявити ступінь участі акціонера в управлінні банківською установою;
- 7) нормативна функція банківського капіталу полягає у тому, що наглядові органи встановлюють мінімальну величину статутного капіталу, тим самим впливають на діяльність комерційного банку загалом;
- 8) мобільна функція дає змогу збільшувати капіталізацію банківської установи з допомогою додаткових вливань у статутний капітал;
- 9) функція доходності банківського капіталу полягає у тому, що чим більший обсяг капіталу банку, тим більший обсяг операцій він може проводити, внаслідок чого збільшуються можливості одержання доходу або прибутку;
- 10) оціночна функція, яка виявляється в тому, що саме обсяг власного капіталу дає змогу попередньо оцінити ринкову вартість, фінансову стійкість і надійність банківської установи, а це визначається роллю власного капіталу як одного з найважливіших показників діяльності банку;
- 11) координуюча функція яка дає можливість цій функції визначити право власності та користування кожним акціонером банківським капіталом;

12) банківський капітал виконує сукупну функцію, завдяки якій вільні грошові кошти фізичних та юридичних осіб нагромаджуються для їх подальшого використання у грошовому обороті як банківської системи так і всієї національної економіки [78, с.259].

Визначена сутність та функції банківського капіталу дають змогу зробити висновок, що капітал банку є динамічним функціональним утворенням, що забезпечує поточну банківську діяльність від початку його утворення. Своєю функціональністю банківський капітал забезпечує збереження довіри до банків з боку населення, а здійснення поточних та стратегічних функцій реалізує фінансову стійкість банківської системи.

Отже, власний капітал виконує так звану роль страхового фонду для покриття непередбачених втрат і збитків, які виникають у процесі оперативної діяльності банку. Роль банківського капіталу підкреслюється тією обставиною, що на відміну від підприємств, банк вважають платоспроможним до того часу, доки його акціонерний капітал залишається недоторканим. Тому можна зробити висновок, що формування та зміцнення комерційними банками ресурсної бази є одним з головних завдань у реалізації власної стратегії розвитку. Крім того, зміцнення ресурсної бази та загострення конкуренції на вітчизняному ринку банківських послуг значною мірою залежать від підвищення рівня капіталізації українських банків.

1.2. Джерела формування власних банківських ресурсів та їх складові

Зростання ризикованості банківської діяльності в умовах трансформації економіки, підвищення її обсягів та поява різноманітних форм вимагають збільшення розміру банківських капіталів. Враховуючи важливу роль банків у розвитку економіки як провідних фінансових посередників виникає об'єктивна необхідність підвищення рівня їх капіталізації. Крім того, збільшення банківських капіталів супроводжується зростанням надійності банківських установ та сприяє

підтримці довіри до них з боку суспільства, що стимулює розвиток банківської системи.

Тому вивчення джерел формування та збільшення капіталу банку є досить актуальною проблемою, що має безперечне практичне значення.

Джерела формування банківських ресурсів відображаються у правій частині балансового звіту банку і називаються пасивами. За джерелами формування пасиви неоднорідні і складаються з власного капіталу та зобов'язань банку перед вкладниками і кредиторами.

Як ми вже зазначали вище капітал банку – це власні кошти засновників або акціонерів (власників банку), внесені ними на свій ризик для отримання доходів.

Зобов'язання – це чужі гроші, тимчасово надані їх власниками в розпорядження банку на певних умовах. Зобов'язання доцільно поділити на дві групи — залучені та запозичені кошти. Залучені кошти – це зобов'язання банку перед вкладниками, котрі надали свої вільні грошові кошти для зберігання на певних умовах, їх ще називають депозитною базою. Якщо власних та залучених коштів банку не вистачає для проведення активних операцій, то можна вдатися до позики грошових ресурсів на ринку. У результаті проведення таких операцій формуються запозичені кошти або недепозитні зобов'язання (зобов'язання перед кредиторами), ініціатором яких є сам банк.

Кожний вид банківських пасивів (капітал, залучені та запозичені кошти) має свої особливості, що визначаються правами власності та різноманітністю джерел їх формування, а тому потребують застосування відповідних методів управління.

Розмір власного капіталу визначається банком самостійно, але з урахуванням таких факторів:

- 1) вимоги НБУ щодо мінімального розміру статутного капіталу;
- 2) характер активних операцій, оскільки наявність значного обсягу ризикованих операцій потребує відносно більшого розміру власного капіталу;
- 3) специфіка клієнтури. За наявності у баку значної кількості невеликих вкладників власних коштів потрібно менше, ніж за наявності великих вкладників [40, с.111].

Об'єктивно в банківських установ існує два види джерел формування та нарощування власних коштів: зовнішні та внутрішні. Різниця між ними полягає у тому, що в першому випадку для збільшення власних коштів залучаються додаткові ресурси з грошового ринку, а в другому – збільшення власних коштів відбувається за рахунок підвищення ефективності роботи самого банку.

Як показує практика, для залучення капіталу із зовнішніх джерел банки мають декілька альтернативних способів:

- 1) продаж звичайних акцій;
- 2) продаж привілейованих акцій;
- 3) емісія субординованих боргових зобов'язань;
- 4) обмін акцій на боргові цінні папери [30, с.53].

Як відомо, необхідною умовою початку діяльності будь-якого підприємства є наявність стартового капіталу. В банківській сфері дані кошти отримали назву “статутний капітал”. Він формується з акціонерного або приватного капіталу під час організації нового банку шляхом акумулювання на спеціальному рахунку внесків засновників чи випуску і реалізації акцій. Оскільки, комерційний банк в подальшій своїй діяльності працює із коштами своїх кредиторів, тому для виконання власними ресурсами своїх базових функцій які ми розглянули вище статутний фонд кредитно-фінансової установи формується виключно за рахунок власних коштів акціонерів. Використовувати при його формуванні бюджетні кошти та кошти, отримані у кредит чи під заставу забороняється вітчизняним законодавством [33].

У відповідності до чинного законодавства в Україні можна створювати комерційні банки тальки у вигляді акціонерного товариства, або ж кооперативу. Виходячи із цього, основною формою акумуляції статутного фонду, а також його збільшення, є випуск та розміщення акцій майбутнього банку [26].

Емісія акцій як форма створення і поповнення статутного фонду комерційного банку регулюється законами України “Про господарські товариства” та “Про цінні папери і фондову біржу”. У відповідності до цих нормативних актів перший випуск акцій фінансово-кредитної установи має

повністю складатися з простих акцій, які підлягають обов'язковій реєстрації у Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку. Для реєстрації випуску акцій банк-емітент складає так званий проспект емісії. При першій емісії його готують засновники, а при наступній – правління банку. В проспекті емісії повинна міститися інформація про банк, його фінансовий стан, відомості про попередні випуски цінних паперів. Складений проспект емісії повинен бути затверджений незалежною аудиторською компанією.

Одним із методів поповнення ресурсної бази фінансової установи є додатковий випуск акцій під час якого може мати місце випуск привілейованих акцій. Емісія звичайних акцій є найбільш дорогим способом залучення зовнішнього капіталу через високі витрати з розміщення емітованих акцій та великий ризик, пов'язаний з доходами акціонерів у порівнянні з доходами власників боргових зобов'язань. У випадку якщо акціонер банку не зможе викупити акції нової емісії, це може призвести до зменшення його частки у загальному портфелі акцій та втрати контролю над банком і, в свою чергу, прибутку на одну акцію. Даний підхід доцільно реалізувати тільки тоді, коли залучені кошти в майбутньому принесуть дохід, що перевищуватиме витрати на емісію нових цінних паперів.

Продаж привілейованих акцій, як і продаж звичайних акцій, є також дуже дорогим джерелом поповнення банківського капіталу. Перевага привілейованих акцій полягає в їх більшій гнучкості а також у тім, що вони збільшують можливості банку щодо залучення позикових коштів у майбутньому. Однак, можливість зниження дивідендних виплат власникам звичайних акцій після випуску привілейованих (тому що привілейовані акціонери мають первинне право на прибуток банку відносно власників звичайних акцій) значно зменшує їх привабливість зі сторони вже існуючих акціонерів.

Отже, випуск акцій є одним із джерел поповнення комерційного банку ресурсами та формування з їх допомогою статутного капіталу як основи для початку діяльності банку та еталону його стабільності та надійності діяльності у майбутньому.

Що стосується субординованих коштів та цінних паперів, то цим зобов'язанням притаманні окремі ознаки власного капіталу: виплата процентів інвесторам може призупинитись у разі погіршення фінансового стану банку-боржника; ці боргові зобов'язання не можуть бути забрані з банку раніше встановленого терміну, а у разі банкрутства або ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів; субординований капітал забезпечується в цілому всім майном банку. Перевага субординованих боргових зобов'язань полягає у збільшенні частки запозичених коштів та підвищує прибуток на одну акцію, якщо позичені кошти приносять дохід, який перевищує відсоткові виплати, які необхідно по них зробити. Крім того, відсоткові виплати по боргових зобов'язаннях виключаються з доходу та не підлягають оподаткуванню. Однак даний вид капіталу призводить до збільшення ризику банкрутства та ризику, пов'язаного зі сталістю отримання прибутку, що може негативно позначитися на продажі акцій у майбутньому [30, с.54].

В останні роки багато банківських установ (особливо банківські холдингові компанії) використовували у своїй практиці обмінні операції типу “акції – боргові зобов'язання”, які дають банку змогу збільшити свій капітал та уникнути майбутніх витрат на виплату відсотків по зобов'язаннях, що погашаються.

У вітчизняних умовах найбільш пристосованим видом боргових цінних паперів для залучення додаткових ресурсів є облігації. Облігації – це емітований цінний папір, що посвідчує внесення його власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання емітента відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного паперу в попередньо обумовлений в ньому строк з виплатою фіксованого доходу. Він є досить гнучким фінансовим інструментом за рахунок зменшення високих відсоткових ризиків, впливу котрих піддаються як банк-позичальник, так і власники вільних коштів [1, с.173].

У деяких випадках застосовуються облігації зі змінною відсотковою ставкою, що дозволяють зменшити протиріччя між банком та інвестором, що обумовлені високим рівнем відсоткових ризиків. У даному випадку відсоткова ставка по купону має прив'язку до одного з головних індикаторів грошового ринку,

наприклад, курсу долару США. Таким чином, банк може себе перестрахувати, будучи впевненим, що у випадку падіння прибутковості на грошовому ринку відсоткова ставка по облігації також зменшиться. В такому випадку дохід інвесторів залежить тільки від об'єктивної ситуації, що складається на ринку.

Облігації, що випускаються банками, мають ряд привабливих властивостей для інвесторів. Оскільки вони відносяться до категорії емісійних цінних паперів, тобто емісія відбувається випусками (або так званими «серіями»), тому існує однаковий для всього випуску термін обігу, періоди купонних виплат та відома відсоткова ставка по купонах. Тим самим створюються передумови для організації розвинутого вторинного ринку банківських облігацій. Таким чином, потенційний власник облігацій впевнений у тому, що у випадку виникнення потреби в коштах раніше терміну погашення боргових цінних паперів він зможе їх вигідно реалізувати продавши чи використавши як заставу. З іншого боку, банк, емітувавши облігації, одержує гарантії, що йому не потрібно буде повертати акумульовані кошти до терміну погашення цінних паперів [30, с.54].

Як бачимо, банківський капітал не є однорідним за своїм складом, насамперед це пов'язано із різними джерелами його залучення. Оскільки залучення ресурсів із зовнішніх джерел вимагає значних фінансових затрат викликає появу додаткових ризиків у діяльності банку тому доцільно розглянути внутрішні джерела поповнення ресурсами фінансової установи.

Так, при формуванні власних ресурсів комерційного банку мають місце наступні внутрішні джерела їх формування: резервний фонд та спеціальні резерви, а також чистий та нерозподілений прибуток (рис. 1.2).

З розвитком глобалізаційних процесів національна економіка все більше втрачає свою стабільність та піддається впливам як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. У зв'язку з цим все важче прогнозувати діяльність банку у стратегічній перспективі, оцінювати всі ризики, впливу яких може зазнати фінансова установа, та до яких наслідків це призведе. Тому, з метою забезпечення стабільної діяльності банку навіть у непередбачуваних кризових ситуаціях вітчизняні банківські установи практикують створення відповідних

резервних фондів. Резервний фонд комерційного банку являє собою грошові ресурси, що резервуються банком для забезпечення непередбачених витрат, покриття збитків від банківської діяльності, а також виплати дивідендів по привілейованих акціях, якщо недостатньо прибутку. Наявні у даному резерві кошти забезпечують стійкість комерційного банку та зменшують вірогідність його банкрутства.

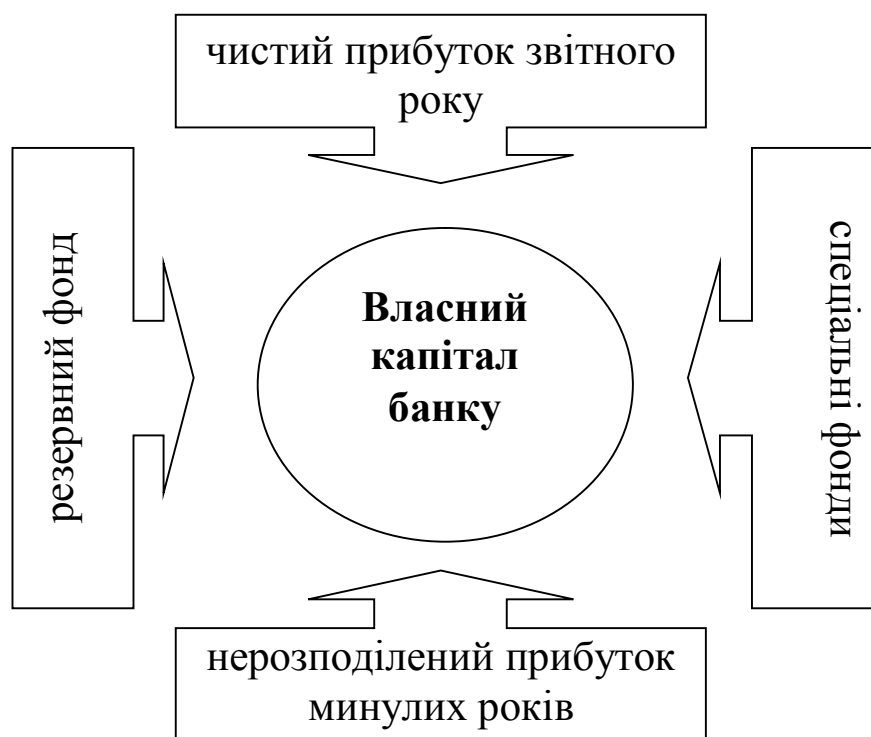

Рис. 1.2. Джерела формування власних ресурсів комерційного банку

Згідно до вітчизняного законодавства розмір резервного фонду та щорічних внесків до нього встановлюється зборами акціонерів і фіксується в установчих документах, але він не може бути меншим 25% статутного фонду, а розмір щорічних відрахувань – меншим 5% чистого прибутку [45, с.152].

Відрахування до резервного фонду банку припиняються після досягнення ним граничної межі і відновлюються тільки у випадку використання коштів із нього.

Спеціальні фонди це кошти, мобілізовані комерційним банком на покриття сумнівних боргів, непередбачених витрат, збитків від проведення активних операцій а також спрямовані на виробничий та соціальний розвиток банку. До них можна віднести такі, як фонд основних коштів та фонд переоцінки основних

засобів Особливістю даних фондів є їх цільове призначення та формуються вони за рахунок прибутку. Порядок формування і використання цих коштів визначається статутними документами банку.

Одним із елементів резервного капіталу є загальні резерви які являють собою кошти які можуть бути використані на покриття сумнівної заборгованості, непередбачених витрат, збитків та інші потреби банку і встановлюються в розмірі фіксованого відсотка від загальної суми активів, які вони покривають. На відміну від резервного фонду загальні резерви мають більш конкретне призначення (наприклад вони можуть створюватися для зниження негативних наслідків у зв'язку з неповерненням кредитів, виникненням збитків від операцій з валютою та цінними паперами, що знаходяться у розпорядженні банку). Джерелом формування таких резервів є відрахування з чистого прибутку, що залишається у банку після сплати податків [45, с.149].

Як було зазначено нами вище, збільшення рівня капіталізації банківської установи може здійснюватися за рахунок додаткової емісії акцій. Однак ця процедура є досить дорогою та вимагає значних затрат часу. Тому з метою поповнення ресурсів комерційного банку та уникнення додаткових витрат значного поширення набула процедура капіталізації прибутку. Ключовим елементом у даному процесі виступає нерозподілений прибуток.

Нерозподілений прибуток є джерелом внутрішнього походження. За своїм змістом він є резервом банку, який залишається після розподілу чистого прибутку на сплату податку, формування резерву та виплати дивідендів власникам і призначається на капіталізацію, тобто на розширення банківського бізнесу.

Оскільки розмір усіх відрахувань з прибутку (крім дивідендів) може бути завчасно визначено, то залишок нерозподіленого прибутку за минулий рік залежить головним чином від розміру дивідендів, які повинні сплачуватися акціонерам.

Що стосується українських банків, то як одне з основних джерел формування капіталу на сучасному етапі їх розвитку доцільно використовувати нерозподілений прибуток. Перевагами такого способу формування капіталу,

насамперед, є незалежність фінансової установи від відкритого ринку, а також відсутність витрат пов'язаних із розміщенням емітованих акцій і відсутність загрози втрати контролю або ж дохідності для вже існуючих акціонерів банку внаслідок зменшення їх часток в капіталі [12, с.148].

Крім того, збільшення частки прибутку, що реінвестується, дозволяє банківській установі здійснювати пропорційне зростання її активів, а відтак створює умови для зростання рівня прибутковості у наступні періоди та забезпечує зростання величини банківського капіталу.

Однак, змусити комерційні банки збільшити частку прибутку, що капіталізується, не під силу регулюючим органам, оскільки це питання належить виключно до компетенції загальних зборів учасників банку, а будь-яке введення нормативів розподілу прибутку з боку органів нагляду та регулювання буде суперечити принципам побудови ринкової економіки.

1.3. Методичні засади оцінювання капіталізації банків

В умовах нестабільності на вітчизняному та світовому фінансових ринках однією з основних проблем, яка стоїть перед банківською системою будь-якої країни, є підтримання стабільності та надійності її функціонування, що дає змогу банкам забезпечувати економіку достатньою кількістю фінансових ресурсів.

Зміни, які відбуваються на фінансових ринках ставлять під загрозу не лише прибутковість діяльності окремих банків, але й банківської системи загалом. Оскільки однією з основних проблем у діяльності банківських установ є недостатня забезпеченість їх фінансовими ресурсами, що може призвести до неспроможності нейтралізувати ними існуючі в банківському секторі ризики, а також відповідати за своїми зобов'язаннями, що в кінцевому результаті призведе до ліквідації кредитно-фінансової установи. А як відомо, такі процеси мають тільки негативний вплив на діяльність банківської системи загалом та розвиток економіки країни.

Аналіз власного капіталу банку характеризується певними етапами, серед яких можна виокремити наступні:

- 1) аналіз динаміки структури власного капіталу;
- 2) оцінювання основних факторів, що визначають формування структури власного капіталу;
- 3) оптимізація структури власного капіталу за критерієм мінімізації фінансових ризиків;
- 4) оптимізація структури власного капіталу за критерієм виконання вимог Національного банку України [6, с.162].

Найбільш відомою та традиційною формою регулювання банківської діяльності загалом та рівня її капіталізації зокрема є державний контроль, спрямований на уникнення банківських ризиків через його кількісне та якісне регулювання.

Перші кроки у цьому напрямку здійснив Комітет банківського нагляду за діяльністю міжнародних банків (відомий як Базельський комітет), який у 1988 р. в угоді з міжнародної уніфікації розрахунку капіталу і його стандартів (Базель I) запропонував методику розрахунку капіталу.

Угоди Базельського комітету носять рекомендаційний характер, однак до 2004 р. Базель I тією чи іншою мірою було запроваджено у майже 130 країнах світу, включаючи й Україну [79, с.213]. Тому, на сьогодні, вітчизняні банки повинні дотримуватися таких основних постулатів:

- 1) капітал банку складається з основного і додаткового;
- 2) капітал потрібен для покриття кредитного ризику, який визначається за допомогою вагових коефіцієнтів;
- 3) мінімальне значення достатності капіталу – 10% (у європейських країнах він дещо нижчий – 8 %) [42, с.209].

Достатність банківського капіталу оцінюється за допомогою таких показників як мінімальний абсолютний розмір власних коштів банківських установ та співвідношення капіталу банку до активів, зважених із урахування

ризиків вкладених коштів (у практиці банківського нагляду він знайшов своє відображення у нормативі Н2).

З метою усунення деяких недоліків, які виявилися під час функціонування Базеля I, у червні 2005 р. Базельський комітет оприлюднив виправлену та доповнену версію угоди – Базель II. Важливим доповненням став розрахунок мінімально необхідної величини капіталу для трьох ризиків: кредитного, ринкового та операційного а також оприлюднення інформації кількісного та якісного характеру. Згодом цей документ був удосконалений третьою версією – Базелем III.

В Україні контроль за діяльністю комерційних банків та їх капіталом зокрема здійснює Національний банк України встановлюючи вимоги до нього у таких законодавчих актах, як ЗУ “Про банки і банківську діяльність”, положення “Про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень” та інших законодавчих актах України та нормативно-правових актах НБУ.

Згідно вищевикладених нормативних актів ресурси комерційного банку поділяють на його власний капітал (статутний), залучений і позиковий капітал. В окрему категорію можна виділити кошти, прирівняні за режимом використання до власних .

Власний капітал банку – сплачена грошовими внесками учасників банку вартість акцій, паїв банку в розмірі, визначеному статутом [26].

Необхідність формування статутного капіталу є першочерговим завданням при створенні кредитної установи і встановлюється тільки на момент реєстрації банків згідно зі статтею 31 Закону України “Про банки і банківську діяльність”. До 2007 р. його мінімальний розмір не міг бути меншим від суми в гривнях, еквівалентній:

- 1) для місцевих кооперативних банків – 1 млн. євро;
- 2) для банків, які здійснювали свою діяльність на території однієї області, – 8 млн. євро;

3) для банків, які здійснювали свою діяльність на території всієї України, – 5 млн. євро [16, с.51].

З 1 січня 2007 р., статутний капітал банків України підвищили до 10 млн. євро. Перерахування суми статутного капіталу в гривні здійснювалося за офіційним курсом гривні до іноземних валют, визначеним НБУ на день укладення установчого договору про створення банку. Однак, з 17 липня 2010 р. НБУ перейшов на використання національної грошової одиниці при встановленні мінімальних вимог до капіталу і офіційно встановив розмір статутного фонду банку на межі 120 млн. грн. [39, с.279].

Проте, регулятивні органи зосереджують свою діяльність не стільки на статутному, а скільки на регулятивному капіталі банку складовою якого він є.

Регулятивний капітал виступає одним з найважливіших показників банківської діяльності. Його основним призначенням є покриття негативних наслідків від різноманітних ризиків, які виникають у процесі діяльності банківської установи, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності банків.

Регулятивний капітал включає у себе дві складові: основний та додатковий капітали.

Основний капітал вважається незмінним та повинен повністю покривати поточні збитки тому він не підлягає передаванню чи перерозподілу.

Додатковий капітал має менш постійний характер, враховуючи те, що його розмір піддається змінам.

Отже, до складу основного капіталу входять наступні елементи:

1) фактично сплачений зареєстрований статутний капітал а також додаткові внески акціонерів у нього;

2) розкриті резерви – резерви і фонди, створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку та оприлюднені у фінансовій звітності банку, тобто:

- дивіденди, що направлені на збільшення статутного капіталу;

- емісійні різниці – сума перевищення надходжень, отриманих емітентом від емісії власних акцій, над номінальною вартістю таких акцій під час їх первинного розміщення;
- резервні фонди, що створюються згідно із законами України;
- загальні резерви, що створюються під невизначений ризик під час проведення банківської діяльності;
- інші фонди банку [33].

Однак, дані складові частини включаються до капіталу 1-го рівня лише за умови відповідності їх наступним критеріям:

1) відрахування до резервних фондів повинно здійснюватися з прибутку після оподаткування, якщо ж ці відрахування здійснюються з прибутку до оподаткування його попередньо необхідно скоригувати на всі потенційні податкові зобов'язання;

2) всі операції, пов'язані із рухом коштів у резервах та фондах, окремо розкриваються в оприлюднених звітах банку;

3) резервні фонди мають використовуватися кредитно-фінансовою установою для покриття збитків;

4) будь-яке покриття збитків за рахунок резервів та фондів проводиться лише через рахунок прибутків та збитків;

5) при розрахунку загального розміру основного капіталу береться до уваги розмір очікуваних збитків в разі невиконання зобов'язань будь-якої фізичної чи юридичної особи, яка перебуває у відносинах із комерційним банком. Зокрема, обсяг основного капіталу може бути зменшений на розмір:

- недосформованих резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями;
- нематеріальних активів за мінусом суми зносу;
- капітальних вкладень у нематеріальні активи;
- збитків минулих років;
- збитків поточного року [33].

Наступною складовою регулятивного капіталу є додатковий капітал який складається з таких складових, як:

1) резерви під заборгованість за кредитними операціями (крім резервів за наданими банком фінансовими зобов'язаннями) та за операціями з розміщення коштів на кореспондентських рахунках в інших банках, яку віднесено до I (найвищої) категорії якості;

2) результат переоцінки основних засобів, що включався до суми регулятивного капіталу банків станом на 31.12.2010;

3) результат поточного року (прибуток), що зменшений на суму доходів, не отриманих понад 30 днів з дати їх нарахування (крім доходів за державними цінними паперами та цінними паперами, емітованими Національним банком та нарахованих доходів за облігаціями Державної іпотечної установи, розміщення яких здійснюється під гарантію Кабінету Міністрів України, надану відповідно до закону про державний бюджет України на відповідний рік), зменшених на суму сформованих під ці нараховані доходи резервів. Якщо прибуток поточного року менше загальної суми коригування, то на суму такої різниці зменшується розмір основного капіталу банку;

4) субординований борг, що враховується до капіталу (субординований капітал);

5) нерозподілений прибуток минулих років;

6) прибуток звітного року [33].

З метою уникнення спекулятивних дій з боку комерційних банків Національний банк України накладає певні обмеження на розмір додаткового капіталу банку. Зокрема, загальний розмір субординованого капіталу обмежується 50 % основного капіталу, а сукупний розмір додаткового капіталу не повинен перевищувати 100 % основного капіталу [28].

Регулятивний капітал лежить в основі нагляду за діяльністю комерційного банку Національним банком України. Його особливістю є те, що окрім того, що він сам підлягає регулюванню і оцінці, він є основою для розрахунку

обов'язкових економічних нормативів, які регулюють діяльність банку загалом (нормативів ліквідності, нормативів кредитного та інвестиційного ризику).

Що стосується нагляду за комерційними банками у сфері забезпеченості їх необхідним обсягом ресурсів для здійснення стабільної та ефективної діяльності, то НБУ здійснює їх регулювання за допомогою економічних нормативів, а саме першої групи – нормативів капіталу (рис.1.3).

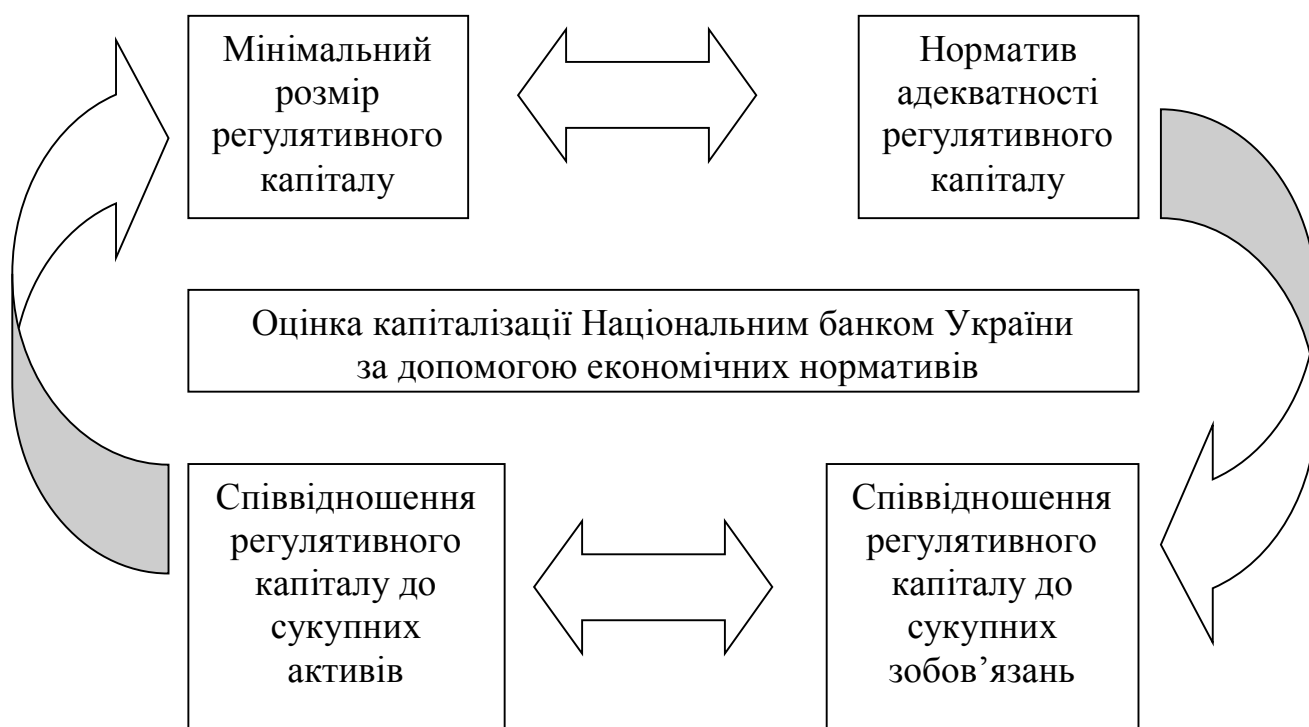

Рис. 1.3. Нормативи капіталу

Мінімальний розмір статутного капіталу ми розглянули вище, тому одразу перейдемо до нормативу адекватності регулятивного капіталу (Н2). Його основним призначенням є запобігання надмірному перекиданню банком кредитного ризику та ризику неповернення банківських активів на своїх кредиторів (вкладників).

Для розрахунку даного нормативу необхідно знайти співвідношення між регулятивним капіталом та сумарними активами зваженими за ступенем ризику, а мінімальне його значення повинно становити 10% і більше [50, с.159].

При розрахунку нормативу Н2 відповідно до Інструкції “Про порядок регулювання діяльності банків в Україні” необхідно поділити активи банку на

п'ять груп за ступенем ризику та підсумувати їх з урахуванням відповідних коефіцієнтів зваження:

I – група активів із ступенем ризику 0 відсотків;

II – група активів із ступенем ризику 10 відсотків;

III – група активів зі ступенем ризику 20 відсотків;

IV – група активів зі ступенем ризику 50 відсотків;

V – група активів із ступенем ризику 100 відсотків [33].

Наступним економічним нормативом є співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (НЗ) який відображає розмір регулятивного капіталу, що необхідний для здійснення банком активних операцій. Нормативне значення нормативу НЗ повинно становити не менше ніж 9 % [40, с.279].

Раніше діяльність комерційних банків у сфері ресурсного забезпечення регулювалася тільки наведеними вище трьома обов'язковими нормативам, однак із 2011 року було введено новий показник ефективності ресурсного забезпечення банківських установ – норматив НЗ-1, а саме коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань. Метою запровадження даного показника є визначення достатності власних коштів банку для виконання взятих на себе зобов'язань перед вкладниками та кредиторами [33].

Розглянувши всі складові власних ресурсів банку, поняття “власний капітал” можна трактувати як: грошові кошти і виражена у грошовій формі частина майна, які належать його власникам, забезпечують економічну самостійність і фінансову стійкість банку, використовуються для здійснення банківських операцій та надання послуг з метою одержання прибутку.

Питання нарощення обсягів власного банківського капіталу в Україні, в міру зростання її економічного потенціалу, було і є достатньо актуальним для сучасних реалій функціонування банківської системи нашої країни.

Власний капітал банку є первинним джерелом ресурсів комерційного банку, а також покликаний забезпечувати його економічну самостійність і фінансову стійкість.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі роботи ми розглянули теоретичні аспекти формування ресурсної бази комерційних банків. Однією із складових банківських ресурсів є власний капітал. У зв'язку із тим, що різні вчені та науковці по-різному трактують дане поняття, нами було узагальнено різні твердження, у відповідності до чого під поняттям “власний капітал банку” можна розуміти сукупність грошових коштів якими оперує банківська установа та використовує їх у процесі здійснення банківських операцій для отримання прибутку.

Оскільки власний капітал є основою функціонування банківської установи, то його суть проявляється через виконувани ним функції. Думки вчених щодо функцій власного капіталу також різняться: виділяють три, п'ять функцій, поділяють на стратегічні та тактичні, однак всі вони зводяться до трьох основних функцій, які повинен виконувати власний капітал. Зокрема до них можна віднести:

- 1) захисну;
- 2) регулюючу;
- 3) оперативну.

Захисна полягає у встановленні мінімального розміру капіталу банку який забезпечує стабільне функціонування банківської установи та мінімізує вплив ринкових ризиків які виникають у процесі його діяльності.

Регулюючу функцію використовують наглядові органи, зокрема Національний банк України, для здійснення нагляду за діяльністю комерційних банків з метою забезпечення стабільного функціонування банківської системи України та її розвитку.

Оперативну функцію власний капітал виконує у процесі становлення та розвитку банку. Її суть полягає у забезпечення банківської установи належним обладнанням, приміщенням, технологіями та персоналом – всім, без чого діяльність банку неможлива.

Оскільки банківські установи у більшості випадків є приватними установами, основною метою їх діяльності є отримання прибутку. Однак для підвищення

прибутковості банк повинен збільшити обсяги своїх активних операцій які є основою отримання прибутку. Проте комерційний банк не може використати всі наявні ресурси для активізації кредитної діяльності, оскільки в таких випадках і проявляються захисна та регулятивна функції капіталу. Тому банківська установа змушена збільшувати обсяги власних ресурсів. У даному розділі нами було розглянуто, що комерційний банк може збільшувати свої власні кошти двома шляхами:

- 1) за рахунок внутрішніх джерел;
- 2) за рахунок зовнішніх джерел.

Збільшення капіталу за рахунок зовнішніх джерел є більш дорогим способом та вимагає великих затрат часу. Основним способом залучення коштів із зовнішніх джерел є додаткова емісія акцій. Однак вона має ряд негативних рис для вже існуючих акціонерів. Тому більшість банківських установ надають перевагу залученню додаткових ресурсів із внутрішніх джерел, в основному за рахунок ре капіталізації прибутку.

Однак не залежно від джерела залучення та поповнення коштів, капітал банківських установ перебуває під пильним наглядом Національного банку України. З метою мінімізації ризиків які беруть на себе комерційні банки у процесі своєї діяльності та захисту вкладників наглядовими органами було встановлено обов'язкові до виконання економічні нормативи капіталу.

Національний банк України щоденно здійснює моніторинг виконання даних нормативів фінансово-кредитними установами та вживає необхідні заходи впливу до порушників чинного законодавства.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1. Аналіз капіталізації та концентрації банківської системи України

Завданням банку при формуванні власного капіталу є забезпечення його діяльності стабільною універсальною ресурсною базою і вибір найкращих елементів банківського капіталу. В досягненні цього завдання комерційним банкам допомагає НБУ встановлюючи мінімальні вимоги до його кількості та якості.

Розмір власного капіталу є важливим показником фінансової надійності банку. Відповідно чим більший його розмір, тим банк крупніший і тим більші ризики він готовий прийняти. Великий розмір власного капіталу банку говорить про його фінансову стійкість і про наміри власників розвивати грошово-кредитну установу. Збільшення такого капіталу свідчить про плани банку розширити свою діяльність або додати стабільності. Зменшення ж потрібно розглядати в залежності від конкретного випадку. Зазвичай, незначне зменшення не повинно викликати побоювання: воно може бути пов'язане з тимчасовими труднощами. Але різке зниження величини капіталу означає істотні проблеми в банку.

Аналізуючи зміни у банківській системі України в останні десятиріччя необхідно відмітити те, що спостерігається тенденція до скорочення кількості комерційних установ. Зокрема цей показник знизився із 228 одиниць у 1994 р. до 176 станом на 01.01.13 р. (див. дод. А) [63].

Це явище має двоякий характер. З однієї сторони, його можна вважати позитивним, адже банківську систему залишають ті банки які не володіють відповідними ресурсами, є нестабільними та не користуються довірою у населення. Причиною ліквідації кредитних установ є неможливість їх впоратися із фінансовими труднощами під час економічної нестабільності. В результаті цього на ринку залишаються великі та стабільні банки, які володіють значним обсягом

ресурсів і можуть задовольняти потреби контрагентів із мінімальним ризиком. Тобто, відбувається процес природного відбору – коли в результаті жорсткої конкуренції на ринку залишаються сильніші фінансові установи.

Однак, надмірне зменшення кількості банківських установ може призвести до надмірної концентрації капіталу в руках декількох фінансових установ та утворення монополії на ринку банківських продуктів. Наприклад до першої групи раніше входило 17 банківських установ які володіли 69% власних коштів даної групи, однак через підвищення Національним банком граничного рівня активів для установ які входять до першої групи їх кількість скоротилася до 15 банків, які володіють 104 384 810 тис. грн. власного капіталу. Відповідно до цього дещо скоротилася і їх частка у загальному обсязі власних ресурсів що на початок 2013 року вона становила близько 61% [63]. Така ситуація може призвести до того, що кредитні установи почнуть лобювати свої інтереси та інтереси своїх кредиторів та акціонерів, а не задовольнятимуть потреби суспільства. Однак не можна засуджувати кредитні установи за такі дії, адже майже всі вони є приватними установами, а як відомо, головною метою діяльності приватного підприємства є отримання прибутку та його максимізація. Але потрібно зважати на те, що встановлення диктатури з боку кредитно-фінансових установ викличе відтік клієнтів результатом чого стане не тільки збільшення тіньового сектору економіки, але в майбутньому може призвести до більш серйозних наслідків – наприклад таких як занепад банківської системи країни загалом, що є недопустимим. Тому держава в особі Антимонопольного комітету та Національного банку України веде активну діяльність у цій сфері.

Для уникнення надмірної концентрації банківського капіталу науковці здійснюють оцінку цього явища за допомогою індексу Херфіндаля-Хіршмана. Даний показник розраховується як сума квадратів питомої ваги показника банку в загальному обсязі показника розвитку банківського сектору. Результати розрахунку індексу ННІ наведені на рис. 2.1 [61, с.36].

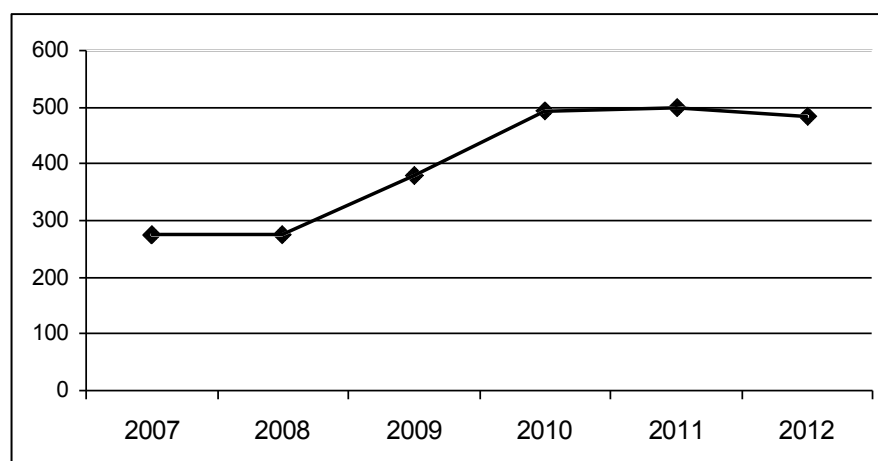

Рис. 2.1. Аналіз динаміки концентрації капіталу банківської системи України за допомогою індексу Херфіндаля-Хіршмана [63]

Звідси можна зробити висновок, що банківська система України не є монополізованою оскільки даний показник не досяг рівня монополії при якому значення індексу повинно бути більшим 1800, але необхідно відмітити те, що спостерігається постійне його зростання.

Однак, неможливо точно визначити необхідну кількість фінансових інститутів та законодавчо встановити їх мінімальний чи максимальний розмір. Наприклад, у Російській Федерації функціонує 1108 кредитних установ, а у Білорусії всього 31 [86, с.180]. Тобто, можна сказати, що необхідною є та кількість банків, яка забезпечить нормальне та ефективне функціонування економіки країни. Їх кількість залежить від багатьох причин таких як: розвиток економіки країни та її банківської системи, зовнішньоекономічної діяльності, технічного та технологічного розвитку держави, політичного стану та інвестиційної привабливості. Тому особливу увагу потрібно приділяти саме якості цих кредитно-фінансових установ.

Необхідно зауважити, що банківська система України характеризується постійним зростанням банківського капіталу, однак його розмір є достатньо малим у порівнянні із економічно розвинутими країнами.

Оцінку капіталу банківської системи потрібно розпочати із розгляду його структурних елементів. Так за даними звітності комерційних банків за 2012р. в структурі банківського капіталу провідне місце належить статутному фонду. Незважаючи на те, що кількість банків зменшується його розмір зростає. Так у 2007 році його розмір становив 26266000 тис. грн., а станом на 01.01.2013 р. він сягнув 171864665 тис. грн. і займає близько 83% всього капіталу (рис.2.2).

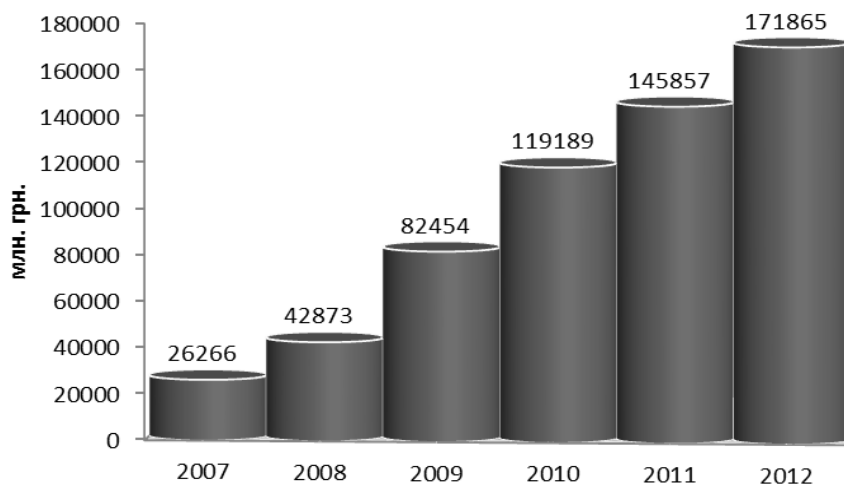

Рис. 2.2. Динаміка збільшення статутного капіталу банків України у період з 2007 по 2012 рр. включно [63]

Окрім статутного капіталу до власних коштів належать переоцінка цінних паперів та необоротних активів, емісійні різниці, капіталізовані дивіденди та сформовані резерви(рис.2.3).

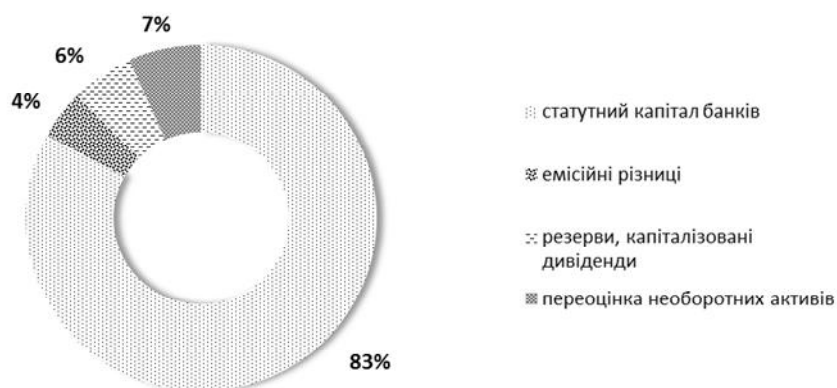

Рис. 2.3. Структура власного капіталу вітчизняної банківської системи станом на 01.11.2012 р. [63]

Однак вони займають значно меншу частку у його структурі. Необхідно звернути увагу на результат переоцінки основних засобів та нематеріальних активів який банки можуть використовувати для фіктивного збільшення розміру капіталу банку для дотримання встановлених Національним банком вимог.

Тому можна говорити про труднощі банківських установ в процесі нарощування капіталу особливо в короткостроковому періоді (коли збільшення відбувається в основному за рахунок нерозподіленого прибутку) оскільки темпи зростання власних ресурсів значно перевищували темпи зростання прибутків банківських установ в останні роки (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка зростання банківських ресурсів по відношенню до прибутку [63]

	2008	2009	2010	2011	2012	01.01.13
Регулятивний капітал	72265	123066	135802	160897	178454	178909
Прибуток/Збиток	6620	7304	-38450	-13027	-7708	4899

Ще одним, не менш вагомим, процесом який має місце у вітчизняній банківській системі є присутність у ній іноземного банківського капіталу. Так у 2006-2012 рр. кількість банків з іноземним капіталом зросла з 35 до 53. у тому числі 22 банки із них є банками із стопроцентним іноземним капіталом, а частка іноземного капіталу в банківській системі зросла із 27,6 до 39,5% (таблиця 2.2). Необхідно відмітити, що третина кредитних установ з іноземним капіталом входять у першу групу банків України. Так із 15 банків першої групи банками з іноземним капіталом є 11 і вони володіють 60,08% капіталу першої групи.

Отож, аналізуючи обсяги іноземних інвестицій в банківську систему України, на нашу думку, можна говорити про досить високий ступінь її залежності від зовнішніх джерел. На наш погляд, швидке збільшення частки іноземного капіталу в банківській системі України допомогло вирішити проблеми капіталізації банківської системи у спосіб отримання ресурсів від материнської компанії, що водночас сприяло підтриманню платіжного балансу і припливу іноземної валюти в країну; сприяло запровадженню сучасних банківських технологій і фінансових інновацій; дозволило розширити пропозиції кредитних

ресурсів. Однак, це призвело до зростання доларизації (коефіцієнт доларизації економіки України зріс з 22,8% у 2000 році до 29,7% у 2012 р, а у 2009 році сягнув 31,8%), розширення споживчого кредитування в іноземній валюті і, як наслідок, спричинило погіршення кредитного портфелю банків [43, с.87].

Таблиця 2.2

Аналіз обсягів іноземних інвестицій у вітчизняну банківську систему [63]

Назва показника	2007	2008	2009	2010	2011	2012	1.01.13
Кількість банків	193	198	198	197	194	198	177
Кількість банків з іноземним капіталом	35	47	53	51	55	53	55
Статутний капітал банків млн.грн.	26266	42873	82454	119189	145857	171865	174451
Частка іноземного капіталу у статутному %	27,6	35	36,7	35,8	40,6	41,9	39

Окрім цього, збільшення частки іноземного капіталу в банківській системі України поступово виштовхувало вітчизняні банки з прибуткових сегментів банківських послуг, обумовлювало втрату великих корпоративних клієнтів, що ми могли спостерігати упродовж 2012 року, коли банки з іноземним капіталом продовжували згортати свою діяльність на роздрібному ринку та переорієнтовувалися на обслуговування корпоративних клієнтів, які є найприбутковішим та відносно стабільним сегментом ринку а також іноземні банки концентрували зусилля на досягненні своїх цілей, що не завжди співпадали з пріоритетами економічного розвитку України.

Найбільшу частку в загальній сумі іноземного капіталу у вітчизняному банківському секторі становлять інвестиції країн-членів Європейського Союзу та спостерігається тенденція до збільшення інвесторів із Російської Федерації та Кіпру (рис. 2.4).

З даного рисунка можна побачити, що агресивну політику із нарощування своїх активів на території України ведуть Кіпр та Російська Федерація. Однак кошти інвестовані із Кіпру, на нашу думку, не доцільно вважати іноземним

капіталом в загальному його значенні, адже більшість з них є власністю вітчизняних, або ж російських, власників які попередньо вивели цей капітал з країни з метою уникнення оподаткування. Що стосується капіталу який інвестується із Росії, вітчизняні наглядові органи повинні вести постійний контроль за його часткою та джерелами надходження адже в переважній більшості він переслідує політичні цілі.

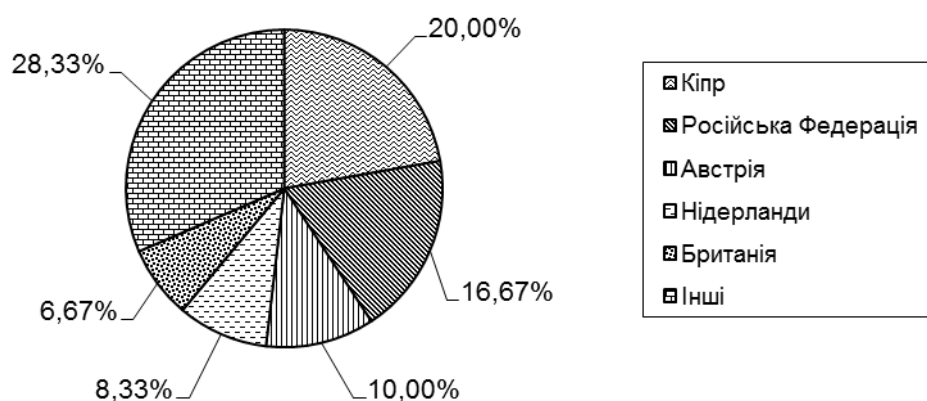

Рис. 2.4. Кількість банків з іноземним капіталом за країною його походження [63]

Отже, проведений аналіз свідчить, що рівень власного капіталу в банківській системі на сьогоднішній день є недостатнім для забезпечення стабільного функціонування і розвитку банків, а також належного покриття ризиків банківської діяльності, що істотно обмежує можливості банків розширювати асортимент своїх продуктів і послуг для підприємств та населення, спричиняючи високу вартість ведення банківського бізнесу. Нестійкий характер розвитку економіки, пов'язаний із високим ризиком втрати банківських доходів, а також висока інфляція, яка збільшуючи номінальну вартість активів і пасивів банку, водночас зменшує реальну вартість його капіталу, об'єктивно зумовлюють потребу реалізації заходів із збільшення рівня капіталізації.

2.2. Вплив власного капіталу на фінансову стійкість вітчизняних комерційних банків

Однією з ключових проблем банківської діяльності, яка безпосередньо пов'язана із забезпеченням фінансової стійкості та надійного нагляду, є оцінка рівня забезпеченості банківської установи власними ресурсами і чи вони здатні покривати можливі ризики.

Для початку визначимо, що розуміють під терміном “фінансова стійкість”. Національний банк України визначає фінансову стійкість банку як – стан банку, який характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю [63]. Фінансова стійкість банку означає постійну здатність банку відповідати за своїми зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість на рівні, достатньому для нормального функціонування у конкурентному середовищі.

Поняття “стійкість банку” інтегрує в собі різні складові та базується на кількох детермінантах:

- 1) стабільності діяльності;
- 2) стійкості проти впливу факторів зовнішнього та внутрішнього характеру;
- 3) спроможності відновити свої функції після потрясінь [44, с.47].

Як ми зазначали вище, достатній рівень капіталу є основою безризикової та стабільної роботи банківської установи, а тому його можна вважати одним із елементів забезпечення фінансової стійкості.

Фінансова стійкість банківських установ на грошовому ринку загалом може бути оцінена на основі таких напрямів дослідження:

- 1) за допомогою рейтингових систем оцінювання (для узагальненої характеристики місця банку на ринку фінансових послуг);
- 2) шляхом розрахунку індикаторів фінансової стабільності, розроблених НБУ на основі рекомендацій МВФ (для оцінки та нагляду за міцністю та вразливістю фінансової системи для посилення її фінансової стійкості);

3) на основі розрахунку основних фінансових показників діяльності банків, а саме: показників, що базуються на структурі та достатності капіталу банку; на структурі залучених та запозичених коштів; на якості активів банку, а також показників, що характеризують динаміку окремих складових активу та пасиву (для банківської системи загалом та визначенню місця окремого банку у цій системі);

4) на основі розрахунку та контролю за дотриманням банками основних економічних нормативів (для здійснення макроекономічного контролю за дотриманням банками основних параметрів діяльності та порівняння їх із встановленими граничними значеннями) [16, с.67].

У вітчизняній банківській практиці застосовують різноманітні методи оцінки фінансової стійкості банків. Однак, найбільш поширеними, є підходи до оцінювання фінансового стану банківських установ, що базуються на коефіцієнтному аналізі та рейтингових оцінках.

Для оцінки фінансового стану банківської установи Національний банк упродовж багатьох років використовує бально-рейтинговий метод CAMELS. Нагляд за банками, що ґрунтується на оцінках ризиків за цією рейтинговою системою, полягає у визначенні загального стану банку на підставі єдиних критеріїв, що охоплюють усі напрями його діяльності. Для нас він цікавий тим, що саме перша буква “С” цієї системи означає достатність капіталу, тобто вона включає оцінку розміру капіталу банку з точки зору його достатності для захисту інтересів вкладників і підтримки платоспроможності капіталу банку. Однак, дані оцінок отриманих НБУ є засекреченими і не підлягають розголошенню.

Тому кредитно-фінансові установи можуть виступати ініціаторами присвоєння для них відповідного рейтингу. Для цього банківські установи звертаються до приватних рейтингових агентств які діють у межах України та мають відповідний дозвіл Національного банку. На сьогоднішній день на фінансовому ринку України свою діяльність здійснюють шість рейтингових агентств включених до Державного реєстру уповноважених рейтингових агентств.

Згідно даного дослідження, серед 177 банків України, які мають ліцензію на надання банківських послуг, більше половини банків (96 банків, або 54,8% від загальної кількості) станом на 1.01. 2013 р. мали довгострокові кредитні рейтинги позичальників. Найбільша питома вага банків з кредитними рейтингами є в I групі – 14 банків з 15 (94,1 %). В II та III групах частка банків з кредитними рейтингами складає 89,5 % та 86,4 % відповідно. Найменше банків з кредитними рейтингами є в групі IV групі (їх частка складає лише 37,6 % банків IV групи) [62].

Оцінку фінансового стану комерційної установи також здійснюють за допомогою індикаторів фінансової стійкості. Перелік даних індикаторів для України був розроблений НБУ за рекомендаціями МВФ. Вони включають всього 40 індикаторів для аналізу фінансової стійкості, а саме, 25 індикаторів для сектору депозитних корпорацій і 15 індикаторів для клієнтів сектору депозитних корпорацій [51, с.343]. Оцінка за допомогою даних індикаторів охоплює всі сфери діяльності банку: достатність капіталу, ліквідність, прибуток і рентабельність, якість активів та інші. Що стосується індикаторів достатності капіталу, то вони включають наступні показники:

- співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів значення якого у 2012 році становило загалом по банківській системі України становило 18,06%;
- співвідношення регулятивного капіталу I рівня до зважених за ризиком активів, що досягло рівня у 13,77%;
- співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу, що становило 36,03%.

Необхідно відмітити збільшення даного показника, адже його значення у попередньому (2011 році) становило 25,76%. Однак, аналізуючи дані фінансової звітності комерційних банків, видно, що обсяги капіталу банківської системи постійно зростають, а розмір сумнівної та безнадійної заборгованості знижується. (рис. 2.5). Дана ситуація свідчить про негативну класифікацію 4 та 5 категорій якості активів.

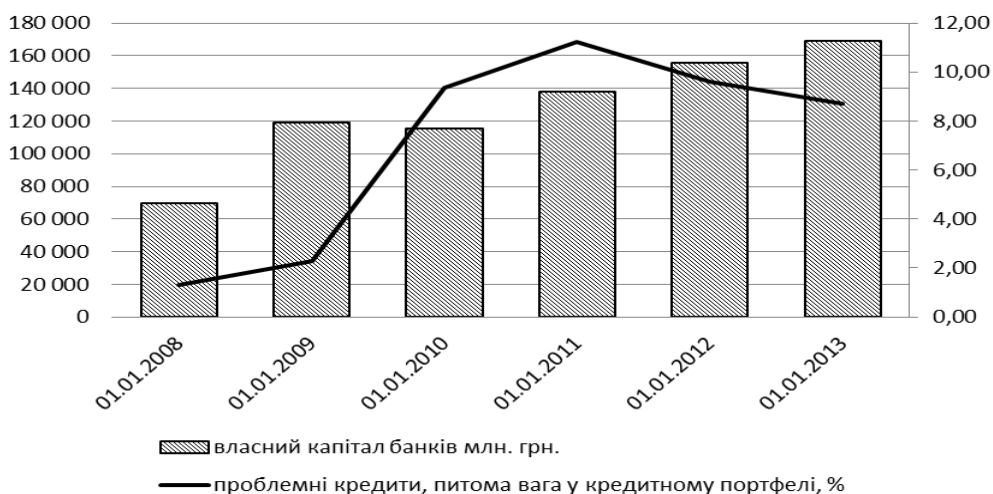

Рис. 2.5. Динаміка зростання обсягу власних коштів комерційних банків по відношенню до питомої ваги проблемних кредитів [62]

Додатково використовують також рекомендовані індикатори фінансової стійкості банківських установ, які визначають співвідношення капіталу до активів значення якого зросло із 14,76 до 15,03% та відношення великих відкритих позицій до капіталу яке зросло на 8,45% за 2012 рік [63].

Слід зауважити, що вказані індикатори фінансової стійкості НБУ недостатньо оперативно виявляють фінансові ускладнення банківського сектора. Як свідчить практика, несвоєчасне виявлення таких проблем призводить до неадекватного та запізненого реагування національного регулятора.

Окрім того, незважаючи на наявність певних позитивних оцінок, більшість показників – індикаторів фінансової стабільності, запропонованих МВФ та використовуваних у розвинених країнах світу, неспроможні адекватно відображати таку складну і внутрішньо суперечливу категорію, як стабільність фінансового сектору в нашій країні. Це спричинено довільним використанням фінансових показників без урахування конкретних умов розвитку економічних процесів і взаємозв'язків між окремими показниками.

Перейдемо від індексного методу оцінювання фінансової стійкості банківської системи до коефіцієнтного. Більшість вітчизняних вчених виділяють наступні коефіцієнти для оцінки фінансової стійкості:

- коефіцієнт надійності;

- коефіцієнт фінансового важеля;
- коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів;
- коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом;
- коефіцієнт мультиплікатора капіталу [37, с.30].

Коефіцієнт надійності показує рівень залежності банку від залучених коштів і розраховується як відношення капіталу банку до залучених коштів.

Коефіцієнт фінансового важеля є оберненопропорційним до коефіцієнту надійності та вказує на здатність комерційного банку залучати грошові кошти на фінансовому ринку.

Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні власних активів вказує на достатність сформованого капіталу банку для здійснення активних операцій.

Коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом сигналізує про захист дохідних активів (що чутливі до зміни процентних ставок) власним капіталом. Та мультиплікатор капіталу вказує на ступінь покриття активів акціонерним капіталом.

Дані отримані у процесі розрахунку наведених вище коефіцієнтів наведені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка коефіцієнтів фінансового стану банківської системи України у період з 2008 по 2013 роки [63]

	01.01.08	01.01.09	01.01.10	01.01.11	01.01.12	01.01.13	Нормативне значення
Коефіцієнт надійності	13,13%	14,78%	15,05%	17,12%	17,30%	17,68%	не менше 5%
Коефіцієнт фінансового важеля	7,61	6,77	6,64	5,84	5,78	5,66	у межах 1:20
Коефіцієнт участі ВКу формуванні Активів	11,61%	12,88%	13,08%	14,62%	14,75%	15,02%	x
Коефіцієнт захищеності дохідних активів	7,1%	8,8%	10,7%	6,2			x
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	13,98	11,23	7,39	6,46	6,13	6,43	12-15 %

Із наведених вище розрахунків видно, що коефіцієнт мультиплікатора капіталу, який характеризує ступінь покриття активів акціонерним капіталом, зменшився із 13,98% у 2008 р. до 6,43% у 2013р. Це свідчить, насамперед про те, що темп зростання активів перевищує темп зростання акціонерного капіталу а також про неефективне управління банківськими установами своїми власними ресурсами. Однак, останній рік демонструє незначне зростання, тому його не варто розглядати як надто ризиковий у даному випадку, але кредитним установам слід докласти зусиль у сфері менеджменту власного капіталу.

Для підведення підсумків оцінки фінансової стійкості за допомогою коефіцієнтного методу необхідно розглянути узагальнюючий показник – коефіцієнт фінансової стійкості. Він показує ступінь забезпеченості ризикових вкладень банків їх власним капіталом та повинен становити не менше 15 %.

Для прикладу розрахуємо значення даного коефіцієнту для кожної із чотирьох груп банківських установ за 2012 рік (рис. 2.6)

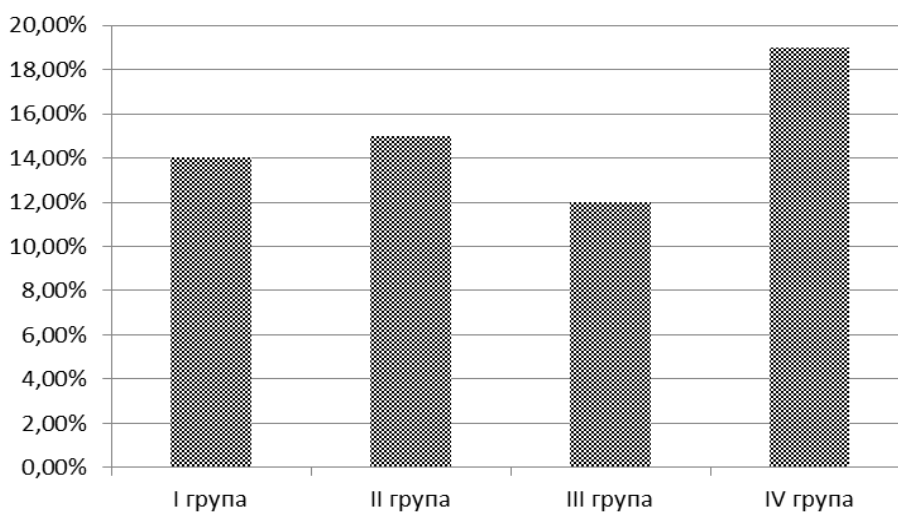

Рис. 2.6. Значення коефіцієнта фінансової стійкості для кожної із груп банківських установ за 2012 рік [63]

Отже, можна говорити про те, що найбільш фінансово стійкими банками слід вважати кредитні установи які входять до четвертої групи. Така ситуація може бути спричинена тим, що до цієї групи входять невеликі банківські установи які ведуть розмірену діяльність тоді як банки першої групи ведуть агресивну

кредитну політику, збільшують свої кредитні портфелі як за кількістю так і за сумами кредитних угод.

Останнім критерієм оцінки достатньої капіталізації банківської системи є співвідношення власного капіталу до сукупних пасивів (рис. 2.7).

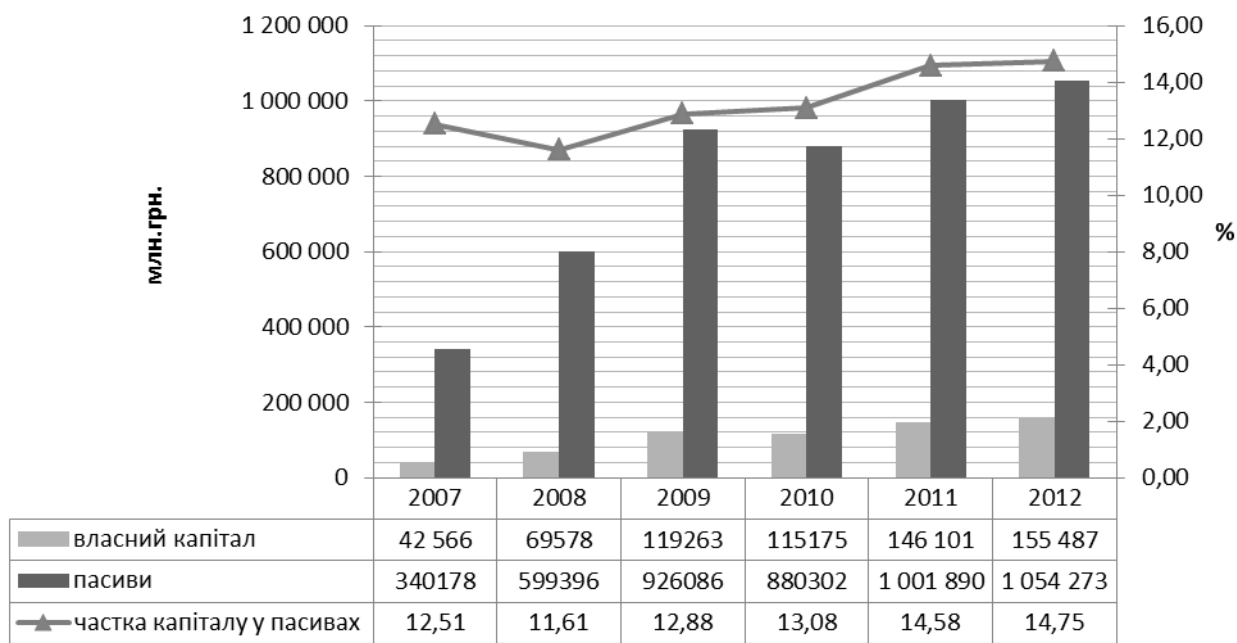

Рис. 2.7. Динаміка частки власного капіталу у загальних пасивах банківської системи в період з 2007 по 2012 рр. [63]

Рекомендовані значення цього показника знаходяться у межах 15-20%. Отож, можна говорити про недостатнє забезпечення банківської системи України капіталом оскільки значення даного коефіцієнта не досягає нижньої межі (15%) і становить всього 14,75%. Але він має тенденцію до зростання, тому можна вважати, що незабаром банківська система перетне межу 15%.

Як бачимо, капітал банку відіграє одну із провідних ролей у процесі оцінки фінансової стійкості, адже він є основою розрахунку майже всіх коефіцієнтів, підлягає детальному аналізу при бально-рейтинговій оцінці та є платформою для діяльності комерційного банку.

Отже, підтримка достатнього рівня власного капіталу комерційними банками є гарантом фінансової стійкості комерційних банків та важливою умовою стабільності банківської системи країни в цілому. Однак, слід підкреслити, що стабільність банківського сектору залежить від фінансового стану кожного окремого банку та його здатності динамічно розвиватися, що великою мірою зумовлюється макроекономічною стабільністю, наявністю ринкової інфраструктури та забезпечується дотриманням певних корпоративних засад ведення банківського бізнесу, які формуються в самій системі за активної участі центрального і комерційних банків. Саме тому банківське законодавство країн з ринковою економікою переконливо вимагає, щоб комерційні банки мали чітко визначений обсяг власного капіталу та постійно його нарощували. Слід зазначити, що вітчизняні банки відчують дедалі більшу потребу та постійно намагаються підвищувати рівень капіталізації.

2.3. Аналіз практичних підходів Національного банку України щодо оцінки достатності власного капіталу комерційних банків

Важливу роль відіграє у функціонуванні банківської установи регулювання її діяльності. Насамперед банки повинні володіти достатніми капіталами для збереження своєї платоспроможності, підвищення рівня фінансової стійкості банку та проведення успішної банківської діяльності. Тому органи банківського нагляду, основною метою котрих є забезпечення стабільності банківської системи загалом, встановлюють для банківських установ мінімальні вимоги щодо достатності банківського капіталу, які повинні покривати ризики банківської діяльності, зважаючи на здатність власного капіталу мінімізувати можливі негативні наслідки їх впливу.

Так згідно статті 7 Закону України “Про Національний банк України” саме на Національний банк покладено функції з регулювання та нагляду за діяльністю комерційних банків в Україні, а стаття 55 цього ж закону визначає, що головною

метою банківського регулювання й нагляду є безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів [27].

Державне регулювання банківської діяльності є основним важелем впливу на банківську систему, тому під даним поняттям, на нашу думку, можна розуміти комплекс заходів щодо регламентації банківських операцій, встановлення кількісних та якісних обмежень параметрів банківської діяльності, а також створення належних макроекономічних умов функціонування для забезпечення стабільного розвитку й фінансової стійкості банків. Тобто банківський нагляд є процесом зовнішнього контролю, завданням якого є формування інформаційної бази для прийняття вчасних та адекватних рішень у сфері регулювання.

Свою регулятивну діяльність НБУ здійснює насамперед за допомогою економічних нормативів яких повинні дотримуватися комерційні банки у своїй діяльності. Як нам уже відомо, до першої групи таких нормативів відносять нормативи капіталу.

Вони включають норматив мінімального розміру регулятивного капіталу Н1, норматив адекватності регулятивного капіталу або норматив платоспроможності Н2, норматив адекватності основного капіталу Н3 та починаючи із 2011 року норматив Н3-1 [33].

Через норматив мінімального розміру регулятивного капіталу Н1 центральний банк реалізує вимоги до обсягу банківського капіталу на момент створення банку та протягом усього періоду його функціонування. Причому регулюванню підлягає не фінансовий капітал банку, який відображає залишковий інтерес фінансової установи в його активах за вирахуванням зобов'язань, а регулятивний, який призначений для покриття негативних наслідків різноманітних ризиків.

Протягом довгого періоду мінімальний розмір капіталу в Україні встановлювався в іноземній валюті та становив 10 млн. євро, однак починаючи з 2010 року Постановою Правління Національного банку України №273 було встановлено його значення на рівні 120 млн. грн. [28]. Необхідність обрахунку мінімального розміру капіталу у національній грошовій одиниці була викликана

нестабільністю на міжнародних фінансових ринках та значними коливаннями курсу валюти, що змушувало банківські установи коригувати його розмір, тим самим збільшуючи свої витрати у період, коли вони перебували під значним фінансовим тиском.

Після збільшення розміру мінімального статутного капіталу до 120 млн. грн. НБУ зобов'язав усі вітчизняні банки сформувати регулятивний капітал у відповідному розмірі до 01.01.2012 р. Дуже цікавим фактом виявилось те, що НБУ для підвищення регулятивного капіталу ввів обмеження на нарощування депозитних портфелів від населення, однак він дозволив включати в регулятивний капітал субординовані зобов'язання в сумі, що не перевищує розмір статутного капіталу. Так упродовж з липня 2010 р. по вересень 2011 р. субординований борг банківських установ зріс майже на 800 млн. грн. За цей період кредити такого типу залучили приблизно 50 банків. Лідером по залученню таких позик став банк який входить до третьої групи – Банк “Союз”, за цей період він додатково залучив 222 млн. грн. За дев'ять місяців (з 1 липня 2010 р. по 1 квітня 2011 р.) власники банків, які потребували додаткових капітальних вливань, направили в статутні фонди майже 1,3 млрд. грн., при цьому за даний період тільки 31 банк збільшив свої статутні капітали. Даний процес мав позитивне значення для банківської системи України адже він допоміг 12 банкам остаточно покинути “зону ризику”. Лідерами у процесі капіталізації виявилися “Терра Банк”, який збільшив статутний фонд на 200 млн. грн., “Ерсте Банк” та “Всеукраїнський банк розвитку (ВБР)” [49, с.95]

За даними банківського нагляду НБУ, якщо станом на 01.01.2011 р. 45-ма банками не було виконано поставлених умов, то вже станом на 01.01.2012р. таких фінансових установ залишилося всього шість (дві з яких перебували у режимі тимчасової адміністрації), а з початком нового 2013 року такі фінансові установи були відсутні [66].

Розмір регулятивного капіталу загалом по банківській системі України станом на 01.01.2013 р. становив 178908.9 млн. грн. Найбільш капіталізованими являються банківські установи які входять до першої групи, їм належить більше

60 % власного капіталу банківської системи. Найменший рівень капіталізації виявився у банківських установ третьої групи (рис. 2.8).

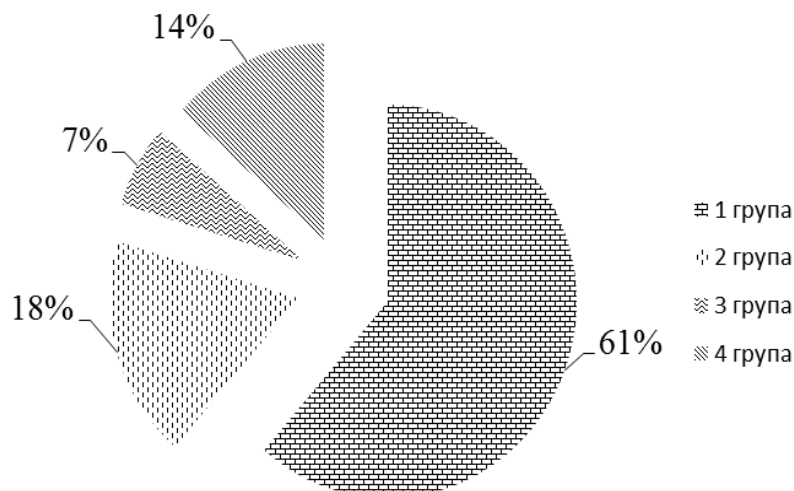

Рис. 2.8. Ступінь капіталізація вітчизняних банків за групами станом на 01.01.13 р. [63]

Норматив адекватності регулятивного капіталу відображає платоспроможність банку, яка залежить від якості його активів. Цей показник встановлено для запобігання надмірному перекладанню банком ризику неповернення його активів на вкладників, кредиторів та інвесторів. Адже несвоєчасне погашення активів прямо впливає на здатність банку виконувати свої зобов'язання.

Норматив Н2 в Україні встановлений на рівні 10% протягом тривалого часу. Для порівняння можна взяти європейські країни для яких цей показник був значно нижчим до 2011 року і становив 5%. Однак, після кризи 2008-2009 років банківські установи цих країн відчули гостру необхідність у додаткових ресурсах для подальшого функціонування. І вже у 2011 р. комерційним банкам було висунуто вимоги щодо нарощування ними свого капіталу (підвищення нормативу адекватності капіталу першого рівня з 5 до 9%), що змусило близько 70 європейських банків збільшити свій капітал на суму понад 100 млрд. євро [22, с.7].

У вітчизняній банківській системі найнижче значення показника Н2 спостерігалось в період розгортання кризових явищ (у 2008 р.) і його розмір становив 13,92 %. На даний момент можна говорити про незначне його зниження. Станом на 01.01.2013 р. він досягнув позначки 18,06% однак він все ще залишається значно вищим ніж його нормативне значення (рис. 2.9).

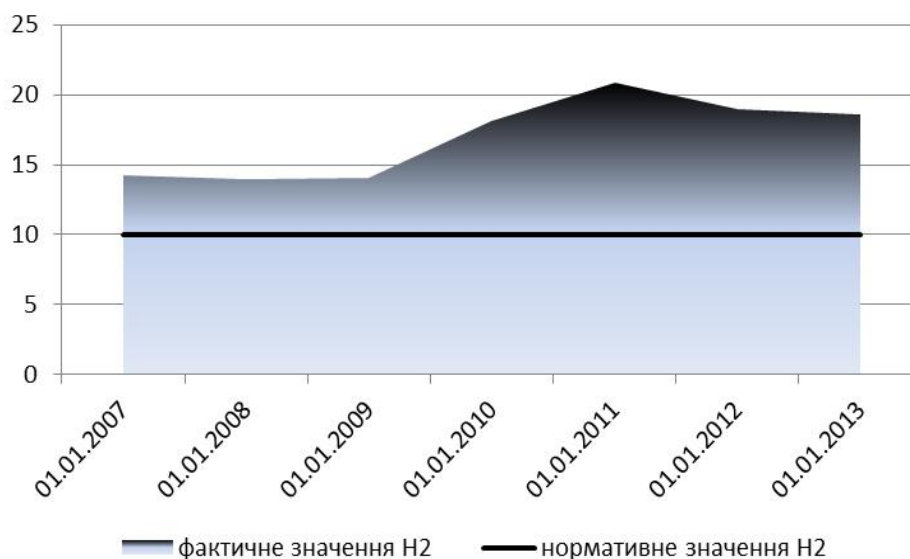

Рис. 2.9. Динаміка нормативу адекватності регулятивного капіталу у період з 2007 по 2013 роки [63]

Наступним показником якості капіталу банку є норматив адекватності основного капіталу який встановлюється з метою визначення спроможності банку захистити інтереси вкладників, кредиторів та інвесторів від непередбачених збитків.

Спостерігаючи за динамікою цього показника, яка мала місце у банківській системі України впродовж декількох останніх років, можна говорити про його поступове зростання (див. дод. Б).

В період з 2007 по 2013 рр. його значення зросло з 9,34 до 14,89 %. Необхідно зауважити те, що нормативне значення нормативу Н3 у кризовий період було змінено Національним банком України з 4% до 9%. Причиною цього

була мета НБУ зменшити вплив макроекономічних дисбалансів на грошово-кредитний ринок.

У 2011 році НБУ вніс деякі зміни до вже існуючих нормативно-правових актів та запровадив норматив НЗ-1. Він визначає достатність власних коштів банку для виконання зобов'язань перед вкладниками і кредиторами та розраховується як співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань банку [33]. Норматив НЗ-1 встановлено на рівні 10 % від регулятивного капіталу, а НБУ зобов'язав банки привести його до відповідного значення до 1 січня 2013 року, після чого до порушників будуть застосовуватися санкції. Якщо взяти до уваги дані фінансової звітності за 2011 р. і розрахувати цей показник, то норматив НЗ-1 становить 18,75% в загальному по всій банківській системі. При цьому регулятор дозволив до 1.07.2012 року враховувати в капіталі оплачені, але не зареєстровані внески до статутного капіталу. та згідно даних Національного банку України значення відповідного нормативу станом на 01.02.2013 року становило 18,28%, що свідчить про належне забезпечення банківських установ власними коштами.

Отже, із наведеного вище дослідження випливає, що Національний банк України щоденно здійснює регулювання діяльності комерційних банків з метою запобігання виникнення у них проблем фінансового характеру які можуть негативно позначитися на його діяльності та діяльності банківської системи загалом. Використання у процесі нагляду економічних нормативів можна вважати позитивною практикою адже вони встановлюють певні мінімальні вимоги щодо діяльності банку цим самим зменшують вплив на фінансову установу з боку ринкових ризиків на які вона наражається у процесі своєї діяльності.

Аналізуючи дотримання комерційними банками економічних нормативів у період з 2007 по 2013 роки (практично у кризовий період та період виходу із кризової ситуації), можна зробити висновок що більшість із них вправно дотримувалися даних вимог, більше того – ми спостерігаємо значне перевищення фактичних результатів над нормативними. Деякі зміни у сторону спадання значень економічних нормативів капіталу ми могли спостерігати у 2008-2009 роках – в період розгортання кризових явищ, однак навіть тоді вони не

перетинали своєї граничної межі. У період виходу із кризи банківські установи з усіх сил старалися поповнити свої запаси власних ресурсів, переконавшись на власному досвіді, що вони є джерелом стабільного розвитку та страховкою від надмірних ризиків банківської діяльності. Тому у 2010-2011 роках спостерігається різке зростання обсягу власних коштів у кредитно-фінансових установах, що знайшло своє відображення і в зростанні нормативів капіталу банків.

Однак, після стабілізації своєї діяльності, повернення довіри клієнтів до банківського сектору та відновлення іміджу кредитних установ вони знову активізували свою кредитну активність, тобто повернулися до звичайного режиму функціонування. Як на відомо, достатній розмір власного капіталу свідчить про стабільність банку, однак його надмірність викликає недоотримання банком своїх прибутків. У зв'язку із цим уже з 2012 року спостерігається незначне зниження нормативів адекватності капіталу банку, однак основною причиною цього можна вважати відновлення кредитної активності банківських установ.

На кінець слід було б відмітити, що не зважаючи на дотримання економічних нормативів навіть у кризовий період, банківській системі України не вдалось уникнути значних втрат: як зниження прибутковості та рентабельності банківських установ, так і їх ліквідації. Тому необхідно звернути увагу в першу чергу на якісну сторону їх діяльності, а тільки після цього оцінювати дотримання кількісних показників.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2

У даному розділі нами було проаналізовано сучасний стан та тенденції забезпечення банківської системи України власними ресурсами.

В першу чергу необхідно відмітити те, що розмір капіталу по банківській системі упродовж декількох років постійно зростає. Таку тенденцію можна вважати позитивною. Однак, необхідно відмітити те, що більша половина (близько 60%) всього капіталу банківської системи належить банківським установам першої групи до яких входить 15 банківських установ.

В процесі аналізу ми використали індекс Херфіндаля-Хіршмана для аналізу концентрації вітчизняної банківської системи. Згідно отриманих розрахунків її не можна вважати концентрованою.

Також, нами була проведена оцінка капіталізації вітчизняної банківської системи за рядом критеріїв. Більшість із них мали позитивні результати. Однак потрібно відмітити те, що у структурі власного капіталу значно зростає частка зареєстрованого статутного капіталу, а ракапіталізація прибутку практично відсутня. Таку ситуацію можна пояснити тим, що у кризовому становищі банківські установи зазнали значних збитків які в першу чергу відобразилися на їх прибутковості. Однак з метою подолання фінансових труднощів вони були змушені збільшувати обсяги своїх ресурсів тому об'єктивним джерелом підвищення капіталізації стала додаткова емісія акцій.

Також значний вплив на капіталізацію вітчизняної банківської системи мають іноземні інвестиції. Основна хвиля інвестицій з-закордону припала на докризовий період і мала позитивний вплив на розвиток вітчизняних банківських установ, адже вона розширювала діапазон їх діяльності, впроваджувала нові технології, підвищувала кваліфікаційний рівень банківських працівників та розвивала корпоративну культуру та культуру обслуговування клієнтів. Однак із початком кризи 2008-2009 рр. в банківській системі України знайшли своє відображення і всі негативні сторони присутності іноземних інвестицій на вітчизняних ринках. Материнські банківські компанії почали згортати роздрібний бізнес в Україні та спрямовувати свою діяльність на великих корпоративних

клієнтів які є джерелом найбільших доходів для банку, вони перестали кредитувати свої дочірні відділення, чим викликали у ряду із них кризу ліквідності.

У посткризовий період не спостерігається активізації іноземного інвестування, однак має місце той факт, що інвесторів із Східної та центральної Європи активно витісняють представники Російської федерації та Кіпру. Таку тенденцію можна охарактеризувати як негативну, адже із даними країнами у нас існує політичний конфлікт, тому надмірний контроль над банківською системою країни з боку Російської Федерації може призвести до порушення економічної безпеки нашої держави.

На кінець необхідно сказати, що у даному розділі було проаналізовано дотримання комерційними банками вимог Національного банку України щодо адекватності їх капіталу, у зв'язку з чим можна сказати, що банківські установи виконують і навіть перевищують встановлені вимоги до капіталу, однак в даній економічній ситуації яка склалася в Україні його не можна вважати достатнім і таким, що забезпечує стабільну і надійну роботу банківської системи.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

3.1 Проблеми формування власного капіталу вітчизняними комерційними банками

У сучасній економічній системі зі значним посиленням ролі та значення фінансового сектору зросли вимоги до банків, що викликало у їх діяльності певні проблеми. Якщо на першому етапі їх становлення головними завданнями були необхідність створення розгалуженої філійної мережі, визначення ніші на ринку, розробка нормативної та інструктивної баз, підготовка кадрів і пошук клієнтів, то сьогодні на перший план виходять проблеми забезпечення стабільної діяльності як окремого банку, так і всієї банківської системи.

Я відомо, власний капітал відіграє досить значну роль у забезпеченні надійності банківської установи й ефективності його діяльності, адже він є джерелом початкових ресурсів банку, засобом страхування інтересів вкладників та дає змогу банку виконувати свої зобов'язання в період економічних зрушень. Отож, капітал банку в процесі функціонування впливає як на його оперативну діяльність, так і на рівень довгострокової життєдіяльності.

Таким чином, власний капітал комерційного банку – це першооснова його створення та ефективного функціонування. Збільшення розміру капіталу дозволяє банку розширювати вартісні межі своєї діяльності та здійснювати складніші, ризикованіші й більш доходні операції на фінансових ринках. Розмір та структура капіталу дозволяє судити про стійкість, надійність і стабільність окремої банківської установи.

Отож, головною ціллю забезпечення ефективної діяльності банківської установи на даному етапі розвитку банківської системи все ще залишається зростання рівня капіталізації. Ми говоримо “все ще” через те, що дана проблема є не новою для банківської системи України, а бере свій початок практично з

початку розвитку вітчизняної банківської системи. Такого висновку можна прийти згадавши, що уже в 1993 році мали місце банкрутства банківських установ які навіть повністю не сформувавши свій статутний фонд. Тому з 1995-го Національний банк України (НБУ) був змушений посилити вимоги до мінімального розміру капіталу банків. У 2006 році проблема капіталізації була загострена внесенням змін до Закону “Про банки і банківську діяльність”, в якому було встановлено, що мінімальний розмір статутного капіталу банку на момент реєстрації не може бути меншим за 10 млн. євро [11, с.91].

З 2000 року Національний банк України з метою нагляду на оцінки достатності капіталу ввів класифікацію банків за рівнем капіталізації (табл. 3.1):

- добре капіталізовані;
- достатньо капіталізовані;
- недокапіталізовані;
- значно недокапіталізовані;
- критично недокапіталізовані [37, с.28]

Таблиця 3.1

Класифікація банків за рівнем достатності капіталу

Класифікація банку за рівнем достатності капіталу	Н1	Н2	Н3	Обсяг активів з негативною класифікацією
добре капіталізовані	У межах вимог	Більше 17 %	Не менше 8 %	-
достатньо капіталізовані	У межах вимог	Більше 8 %, але менше 17%	Більше 4 %, але менше 8 %	-
недокапіталізовані	У межах вимог	Більше 6 %, але менше 10 %	Більше 3 %, але менше 4 %	-
значно недокапіталізовані	80 % від діючої вимоги	Більше 2 %, але менше 6 %	Більше 1,3 %, але менше 3 %	45-60 % регулятивного капіталу
критично недокапіталізовані	Менше 80 % від діючої вимоги	Менше 2 %	Менше 1,3 %	Більше 60 % регулятивного капіталу

Однак, не зважаючи на всі дії з боку Національного банку України, ці питання залишаються актуальними ще й сьогодні. Для прикладу наведемо, що власний капітал банківської системи України станом на 01.01.2013 р. становить близько 12,72% від валового внутрішнього продукту (у країнах з перехідною економікою цей показник перевищує 40%, у розвинених – 80% і більше) (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Частка власного капіталу банківської системи України у ВВП
(млн. грн.) [62;63]**

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ВВП	544153	720731	948056	913345	1082569	1341000	1505000
Власний капітал	25421	42566	69578	119263	118212	137725	155487
Частка ВК у ВВП, (%)	4,68	5,9	7,3	13	10,9	10,3	10,3

За даними таблиці можна сказати, що з 2009 року частка власного капіталу у ВВП мала сталу тенденцію до зростання, однак уже із 2010 року даний показник дещо знизився. Причиною даного падіння могла стати складна економічна ситуація як в країні так і у світі, спричинена світовою економічною кризою. Тому, на даний момент, можна говорити про те, що банківська система країни ще не може бути ефективним інструментом реалізації політики економічного зростання. Крім того, недостатній рівень капіталізації українських банків в умовах посилення впливу глобалізаційних та євроінтеграційних процесів є однією з причин їхньої низької конкурентоспроможності.

Значний відбиток на рівні капіталізації вітчизняної банківської системи залишила економічна криза 2008-2009 років. Так, на початку 2008 року відбулося падіння прибутків банківських установ. Причиною цього, в першу чергу, було збільшення обсягів залучених коштів населення за рахунок дорогих процентних ставок та надання дешевих кредитів. Коли до загострення кризових явищ ми могли спостерігати наростання прибутковості статутного капіталу при зростанні їх активів. Однак, в період кризи, відбулося підвищення ставок на кредитування, що стало причиною скорочення його обсягів внаслідок падіння попиту і неплатоспроможності населення.

Вагомим фактором, який впливає на погіршення рівня капіталізації є те, що у зв'язку з фінансовою кризою, банки стали не спроможні, в достатній мірі, відповідати за свої зобов'язання перед вкладниками, підірвалася довіра до стабільності банківської системи, і тому населення та інвестори почали активно вилучати свої кошти.

Також негативний вплив на капіталізацію банківської системи мали випереджаючі темпи зростання активів над темпами зростання власних ресурсів, однак така ситуація спостерігалася тільки до початку економічної кризи, а вже із 2008 року ситуація кардинально змінилась, що пояснюється різким скороченням активних операцій банків, зокрема кредитних, унаслідок відпливу ресурсів із банківської системи України (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Співвідношення темпів зростання капіталу та активів банківських установ впродовж 2008-2013 рр. [63]

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Власний капітал, млн. грн.	69 578	119 263	115 175	137 725	155 487	169 320
Темпи росту ВК, %	63,45%	71,41%	-3,43%	19,58%	12,90%	8,90%
Активи, млн. грн.	599 396	926 086	880 302	942 088	1 054 280	1 127 192
Темпи росту активів, %	76,20%	54,50%	-4,94%	7,02%	11,91%	6,92%

Важливу роль в підтримці банківської системи відводиться Національному банку України. Він спрямовує свою діяльність не тільки на регулювання і нагляд за діяльністю фінансових установ, але й бере активну участь в підтримці їх фінансового стану в кризові періоди. Прикладом цього можна вважати надану фінансову допомогу протягом 2009-2011 років ВАТ “Ощадбанк” і ПАТ “Укресімбанк”, які були додатково капіталізовані у цей період за рахунок державних коштів, а також у цей же спосіб було відновлено капітал трьох приватних банків – ПАТ АКБ “Банк Київ”, ВАТ “Родовід Банк” і ПАТ АБ “Укргазбанк” [36, с.173].

За цей період балансовий капітал Ощадбанку збільшився на понад 15,362 млрд. грн., з них 12,375 було профінансовано державою, Укресімбанку – відповідно на 15,166 і 13,907 млрд. грн. [63]. Необхідність капіталізації

Укресімбанку була зумовлена падінням адекватності його капіталу нижче мінімально встановленого рівня у 2008 році.

Для України є характерними такі причини недостатньої капіталізації банківських установ, як недоліки в банківському регулюванні та нагляді, недостатня кваліфікація персоналу, непрозорість ведення бізнесу, низький рівень розкриття інформації та бажання менеджерів банків отримати надприбутки не зважаючи на величезні ризики, а нарощування капіталу відбувається тільки в межах необхідності відповідати встановленим регулятивними органами вимогам.

Для прикладу капіталізація вітчизняних малих і середніх банків (на відміну від найбільших і великих) була пов'язана із необхідністю виконання вимог, які діяли щодо розміру капіталу, збереження та розширення переліку операцій банку, а також з необхідністю відповідати вимогам обов'язкових економічних нормативів, установлених НБУ. Однак, у цих групах спостерігається недостатність внутрішніх джерел, таких як рівень прибутку, що не дає змоги значно збільшувати капітал за рахунок його капіталізації. Збільшення розміру капіталу відбувається в основному за рахунок зовнішніх фінансових ресурсів – внесків до незареєстрованого статутного капіталу, а також залучення коштів на умовах субординованого боргу.

Тому можна вважати, що банківська система України потребує додаткової капіталізації. Важливість цієї проблеми визначається дією наступних основних факторів:

- по-перше, достатній обсяг власного капіталу є необхідною умовою успішного виконання банками своєї посередницької функції у перерозподілі грошових ресурсів, ефективного кредитування виробничого процесу і просування товарів і послуг на ринок;

- по-друге, рівень капіталізації визначає довіру до банківської системи з боку клієнтів, а відтак є однією із головних умов підтримання її фінансової стабільності;

- по-третє, достатня капіталізація банку є необхідним елементом у системі заходів щодо забезпечення його конкурентоспроможності на ринку [17, с.9].

Отож, значний приріст власного капіталу українськими банками в останні часи вказує на позитивну динаміку, однак він все ще знаходиться на значно нижчому рівні у порівнянні із капіталом зарубіжних банків. Тому пріоритетним завданням кожного комерційного банку є його нарощування.

Актуальною для банківської системи України є проблема відставання темпів капіталізації банків від зростання їхніх активів, навіть не зважаючи на те, що при нормативі адекватності капіталу (Н2) 10 % його фактичний рівень складає близько 18 %. Зрозуміло, якщо за останні кілька років приріст банківських активів суттєво перевищував відповідний приріст капіталу, а середній норматив адекватності капіталу знизився майже з 20,0 % до 18,0 %, то це свідчить про досить негативні тенденції капіталізації українських комерційних банків [47, с.228].

Слід зазначити, що для банківської системи України проблемними є не лише кількісні показники, що характеризують рівень капіталізації, а й її якість. Це пояснюється тим, що в структуру капіталу більшості українських банків входить переоцінка основних засобів, нараховані, але несплачені відсотки, субординований борг. Зростання зазначених складових за певних обставин можна вважати завуальованою формою штучного нарощування капіталу, що у свою чергу, посилює загрозу фінансовій стабільності банківської системи.

Таким чином, забезпечення капіталу банків нарівні, адекватному потребам відновлювальної економіки, є головним завданням для банківської системи на найближчі роки.

Зрозуміло, що пошук адекватних підходів до розв'язання проблеми нарощування капіталізації вітчизняної банківської системи має перебувати у площині вирішення питання про джерела надходжень коштів та про формування складових капіталу банків, які можуть бути збільшені за цей рахунок.

Ще одним позитивним моментом у підвищенні рівня капіталізації вітчизняної банківської системи може стати комплементация вимог Базеля II та III, які активно використовуються провідними країнами світу.

Також зважаючи на гостру потребу в підвищенні рівня капіталізації – основи надійності й конкурентоспроможності банків на внутрішньому і міжнародному ринках, їм необхідно вживати заходів щодо збільшення статутного капіталу шляхом проведення нових емісій акцій та реінвестування дивідендів, збільшення обсягів іноземного капіталу. Одночасно необхідно розглядати перспективи збільшення як основного, так і додаткового капіталу, що у поєднанні утворюють регуляторний капітал банків, від обсягу якого значною мірою залежать можливості якісного зростання активів.

Тому з метою забезпечення стабільного функціонування банківської системи України необхідно забезпечити надійність кожної банківської установи зокрема та об'єднати зусилля як комерційних банків так і Національного банку України для створення якісної та достатньої за обсягом для розвитку банківської системи ресурсної бази.

3.2 Побудова ефективної та збалансованої політики комерційного банку з управління власним капіталом

Ресурсна політика комерційного банку являє собою набір методів, форм та інструментів формування ресурсної бази та управління нею. Дана політика включає управління як власними, так і залученими коштами банківської установи. Оскільки залучені ресурси не мають постійного характеру і їх кількість та ціна залежать від багатьох як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, то основним показником для подальшого розвитку та зміцнення ресурсної бази комерційного банку є його власний капітал банку. Тому на сьогодні особливого значення в розвитку банківської системи набувають питання підвищення її капіталізації.

Недостатній рівень забезпечення власними ресурсами вітчизняних банківських установ можна пояснити відсутністю у них ефективної ресурсної політики, здійснення якої неможливе без оцінки можливостей адаптації наявних та впровадження нових інструментів управління банківськими ресурсами.

Як відомо, процес оптимізації механізму управління банківським капіталом доцільно розпочинати з вдосконалення процесу капіталізації банків як однієї з основних його складових.

Для початку необхідно визначити, що розуміють під терміном “капіталізація”. У фінансовому словнику під редакцією А.А. Благодатіна, А.М. Лозовського і Б.А. Райзбера подано таке тлумачення капіталізації: “1) спосіб розподілу, використання прибутку, відповідно до якого весь прибуток або його частина спрямовується на розвиток підприємства, а не виплачується власникам; 2) спосіб збільшення статутного капіталу шляхом перерозподілу власного капіталу підприємства” [4, с. 137].

Згідно із Законом України “Про банки і банківську діяльність” капіталізація банку – це залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов’язань [26]. Однак часто під “капіталізацією” розуміють власні кошти чи власний капітал банків та його достатність для покриття прийнятних ризиків.

У вітчизняній практиці застосовують такі способи підвищення рівня капіталізації банківських установ:

- за рахунок внутрішніх джерел;
- за рахунок зовнішніх джерел;
- за рахунок консолідації банківського капіталу [30, с.53].

Як ми зазначали вище, одним із внутрішніх джерел збільшення власних ресурсів є капіталізація прибутку комерційного банку. Реінвестування здійснюється за рахунок нерозподіленого прибутку, який є залишком від чистого прибутку після нарахування дивідендів, відрахувань у загальні резерви, резервний капітал та інші фонди створені згідно рішення загальних зборів учасників чи законодавства. Даний спосіб вважається найбільш ефективним, однак у вітчизняній практиці він зіткнувся із рядом проблем (рис. 3.1).

Отож, із даного рисунка можна побачити, що під час кризи 2008-2009 років банківські установи зазнали значних труднощів, а результат їх діяльності у ці роки був збитковим. Найбільших втрат банківська система України зазнала у 2010 році. Хоча він вважається посткризовим, однак у розвитку економік має місце

таке поняття як “часовий лаг”, тобто прояв результатів деяких подій через певний час.

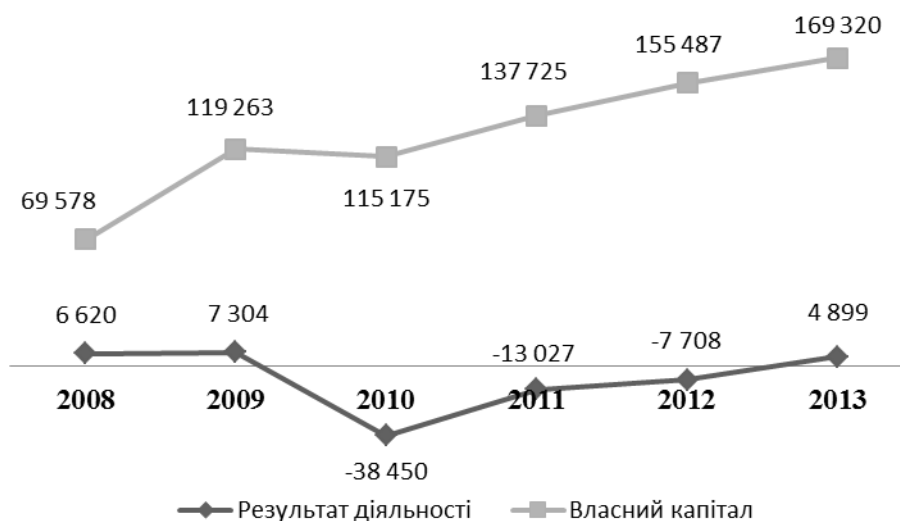

Рис. 3.1. Власний капітал та прибуток банківської системи України у період 2008-2013 рр. (млн.грн) [63]

Саме завдяки часовому лагу у кризові роки (2008-2009рр.) банківська система працювала із позитивним результатом. В даний момент можна спостерігати поступове зростання прибутковості, однак розмір прибутку ще не настільки значний, щоб банківські установи активізували свою діяльність із його реінвестування.

Збільшення розмірів капіталу за рахунок зовнішніх джерел здійснюється за допомогою наступних інструментів: емісії акцій, емісії капітальних боргових зобов'язань, продажу активів та оренди нерухомості. Однак, на сьогодні подібні способи нарощення ресурсів використовуються дуже обережно, це пов'язано із тим, що наприклад додаткова емісія простих акцій може призвести до того, що власники втратять контроль над управлінням банківською установою.

Таким чином, існує необхідність застосування нових фінансових інструментів для залучення додаткових ресурсів. Одним із них може бути емісія привілейованих акцій з фіксованою дохідністю і пільговим оподаткуванням громадян, які інвестуються в привілейовані акції, та доходів, отриманих від інвестування. При використанні такого джерела кошти спрямовуються на

поповнення статутного капіталу і при цьому не дають права на управління банком, що виключає ризик втрати контролю над ним.

Ще одним потенційним напрямом підвищення капіталізації банківської системи України є прихід на вітчизняний ринок закордонних банків.

В Україні спостерігається тенденція до збільшення частки іноземного банківського капіталу, що на нашу думку, не є позитивним явищем. Україна досить молода держава із слабкою банківською системою тому вона не може чинити опір зарубіжним інвесторам які проводять свою політику у власних інтересах. Оскільки зарубіжні банки є більш стійкими і надійними, їхня діяльність зумовлює відтік ресурсів із вітчизняних банків до своїх фінансових установ, що ще більше послаблює вітчизняні комерційні установи. В Україні ще не сформувалися великі системні банки які б змогли скласти достойну конкуренцію іноземним інвесторам. До того ж, в останні роки спостерігається тенденція до згортання зарубіжними банками роздрібної діяльності (обслуговуванні фізичних осіб) та концентрації на обслуговуванні корпоративних клієнтів – найбільш прибутковому сегменті [42, с.87].

Тому з метою мінімізації негативних наслідків впливу присутності іноземного капіталу в банківській системі України, на наш погляд, необхідно вжити заходи щодо створення ефективного правового поля, шляхом – обмеження розміру іноземного капіталу (включаючи приписний капітал філій іноземних банків) в банківській системі України 25% від загальної суми статутного капіталу материнського банку та можливості відкривати філії тільки тим іноземним банкам, що мають кредитний рейтинг класу “А”; обмежити частку іноземного капіталу в банківській системі України на рівні 45%; підвищення вимог до розміру статутного капіталу іноземного банку, який виходить на український ринок до 1 млрд. євро; прийняття відповідних законів, в яких необхідно визначити умови залучення синдикованих кредитів. В контексті удосконалення банківського нагляду з метою оптимізації регулювання присутності іноземного банківського капіталу в Україні можна запропонувати: запровадження банківського нагляду на консолідованій основі; розширення міжнародного співробітництва органів банківського нагляду; розвиток

співпраці Національного банку України з Фондом гарантування вкладів фізичних осіб; запровадження комплексної оцінки стійкості банківської системи; підвищення стандартів прозорості та розкриття банківської інформації; удосконалення системи управління ризиками тощо.

Протягом тривалого часу способами покращення стану капіталізації банківської системи є консолідація банківського капіталу, транскордонне злиття та поглинанням. Такий досвід активно використовують такі Європейські країни як Чехія, Польща, Угорщина [73, с.63].

В Україні згідно Закону України “Про банки і банківську діяльність” основними формами реорганізації банківських установ є злиття, приєднання, виділення, поділ банку та перетворення його організаційно-правової форми.

Злиття передбачає припинення діяльності двох або кількох юридичних осіб та передачу всіх майнових прав і зобов’язань цих банків до новоствореної банківської установи.

Приєднання передбачає припинення діяльності одного банку як юридичної установи та передачу усіх майнових прав та зобов’язань до іншого банку на правах філії чи без відкриття філії.

Виділення банку полягає у створенні одного чи більше банків, до яких згідно розподільчим актом переходить частина майнових прав та зобов’язань банку, який підлягає реорганізації.

У результаті поділу припиняється діяльність одного банку як юридичної установи, при цьому відбувається передача усіх його майнових прав і зобов’язань новоствореним банкам.

У банківській сфері України початком процесу злиття та поглинання можна вважати 1999 рік. Адже саме тоді Універсалбанк приєднався до кременчуцького Автокразбанку, банк “Столичний” поглинув одеський банк “Арманд”, тернопільський “Євроцентр” – хмельницьку “Вікторію”. Взагалі період з 1999 по 2005 роки було здійснено чотирнадцять угод із приєднання банківських установ, які характеризуються об’єднанням вітчизняних банків. Однак починаючи з 2006 року, у якому власниками двох банків стали росіяни, а дванадцяти банків –

фінансові групи із Європи, спостерігається злиття та поглинання вітчизняних банківських установ іноземними інвесторами [73, с.63]. У 2012 році відбулося всього одне приєднання ПАТ “Корпоративний та Інвестиційний Банк Креді Агріколь” до публічного акціонерного товариства “КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК”.

Процеси злиття та поглинання сприяють забезпеченню економічного зростання. Зокрема, в результаті міжбанківських злиттів та поглинань відбувається концентрація капіталу, яка надає можливість фінансувати капіталоємні проекти, що сприяє економічному зростанню країни.

Також необхідно відзначити, що станом на 23.03.2013 р. у стані ліквідації перебуває 21 банк. Саме ці банківські установи є головними претендентами на злиття з більш ефективно працюючими банківськими установами [63].

Однак багато вітчизняних економістів та науковців наголошують на тому, що сьогодні в Україні спостерігається не злиття банківських установ, а поглинання малих та середніх банків, які мають певні труднощі у своїй діяльності більш великими фінансово-кредитними установами. Для прикладу можна навести поглинання Першим українським міжнародним банком, який є одним із найбільших кредитних установ банківської системи України, активів Донгорбанку, який належить до банківських установ III групи.

Негативною стороною даного процесу є зменшення кількості регіональних банків, які у процесі поглинання перетворюються на філії, тому більш бажаним було б об'єднання невеликих банківських установ у межах одного регіону який би забезпечив його розвиток.

Необхідно відмітити те, що у Тернопільській області немає зареєстрованого жодного комерційного банку, а всі присутні гравці на ринку банківських послуг даного регіону є тільки філіями і відділеннями (рис. 3.2).

Як видно із даного рисунка, банківські установи тяжіють до великих фінансових центрів країни через які відбуваються значні обсяги грошових потоків. Таким чином можна пояснити дану концентрацію банків у Київській області та у м. Київ. Однак, органам банківського нагляду слід звернути увагу на такий розподіл фінансових установ, адже він призводить до розвитку одних

регіонів, в яких вищий рівень їх концентрації, та занепаду тих областей – у яких відсутні банківські установи як самостійні юридичні особи.

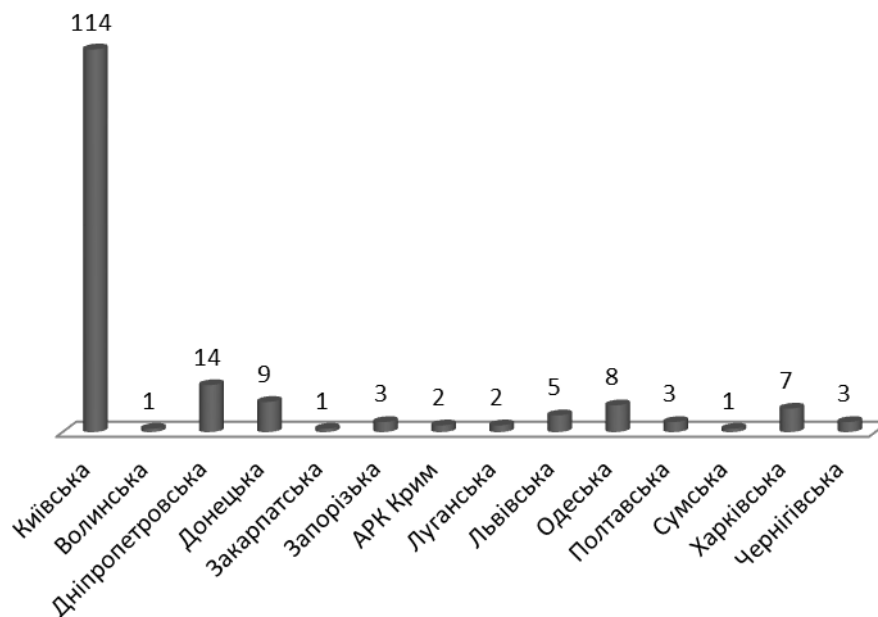

Рис. 3.2. Кількість зареєстрованих комерційних банків за регіонами станом на 01.01.2013 р. (шт.) [63]

Отож, оскільки основною метою злиття та поглинання банків є збільшення капіталу банку, то у цій ситуації доцільно обрати банк зі значним розміром капіталу. Водночас в Україні для злиття та поглинання обиралися банки із незначним розміром капіталу. Проаналізувавши капітали банків, які об'єднувалися, можна зробити висновок про те, що банки “Євроцентр”, “Вікторія”, “Автокразбанк”, “Універсалббанк”, “Столичний”, “Арманд”, “Укргазбанк”, “Сервіс”, “Києво-Печерський” та “Слобожанщина” на момент об'єднання мали капітал від 2268 тис. грн. (банк “Сервіс”) до 9350 тис. грн. (банк “Слобожанщина”) [37, с.83].

Таким чином підвищенню капіталізації банківської системи України заважає дія таких чинників:

- жорсткі вимоги до мінімального обсягу капіталу банків не дають змоги прийти на банківський ринок новим вітчизняним банкам;

- проти об'єднання і злиття банків протестують акціонери банків, які не хочуть втратити свого впливу на прийняття рішень;
- несплата дивідендів за акціями банків не заохочує наявних і потенційних акціонерів вкладати свої гроші в їхній капітал;
- нерозвиненість фондового ринку, де б акції банків вільно обертались і котирувалися, робить їх небажаним видом інвестування коштів;
- відсутність механізмів залучення наявних значних коштів населення і підприємств у капітали банківських установ [11, с.95].

Тому для стимулювання процесів підвищення рівня концентрації капіталу банківської системи в регіонах України доцільно було б об'єднати зусилля Національного банку України та комерційних банків у сфері застосування селективної політики щодо розвитку та діяльності цих установ з урахуванням регіональних особливостей розвитку економіки та соціальної сфери; розроблення стратегії діяльності фінансово-кредитного сектору та створення відповідних стандартів у частині здійснення активних операцій і внесення змін до нормативно-законодавчої бази; стимулювання державою створення умов максимального сприяння капіталізації банків на регіональному рівні; посилення співпраці між регіональними банками та органами місцевого самоврядування, що може стати стратегічним фактором регіонального розвитку, оскільки ці кошти інвестуватимуться в регіоні їх залучення. Необхідно сприяти появі таких установ у регіонах шляхом спрощення умов щодо їхньої реєстрації та оподаткування їх діяльності.

Ключовим напрямом капіталізації банківської системи є поліпшення загальноекономічної та соціально-політичної ситуації в країні. До першочергових кроків держави у цій сфері слід віднести: легалізацію тіньового капіталу; запровадження податкових пільг на прибуток банків, який направляється на збільшення капіталу; поліпшення інвестиційного клімату; створення умов для зменшення ризиків у банківській діяльності та збільшення доходності банківського бізнесу; запровадження механізмів стимулювання довгострокового кредитування

Однак, потрібно пам'ятати про роль кожного комерційного банку у банківській системі України. Тому акціонерами банківських установ повинна бути розроблена ефективна політика у сфері капіталізації свого банку, яка буде враховувати всі вищеописані аспекти. Комерційний банк повинен так збалансувати свою діяльність, щоб забезпечити собі платоспроможність та зростання ресурсної бази як індикатора стабільності, так і забезпечити отримання достатнього рівня прибутку для задоволення потреб свої акціонерів та поточної діяльності.

3.3 Зарубіжний досвід регулювання та управління власними коштами комерційних банків і можливості його адаптації до вітчизняних умов

Концентрація банківського капіталу та підвищення рівня капіталізації банківської системи є надзвичайно важливим фактором динамічного розвитку фінансового сектору України. Капіталізація значною мірою визначає надійність банку, його потенціал проводити активні операції.

Протягом останніх років в умовах посиленого контролю з боку банківського нагляду за рівнем капіталізації банків мала місце тенденція до її підвищення. Однак, на даному етапі розвитку банківської системи не можна говорити про її достатню капіталізацію. Про що свідчать події які мали місце під час економічної кризи 2008-2009 рр.

Недостатність капіталу у вітчизняній банківській системі є одним з основних чинників, який стримує розвиток фінансово-кредитного сектору в процесі виконання ним захисної функції, що спрямована на запобігання ризику діяльності банку. Необхідно відмітити, що вітчизняна банківська система має значно менший рівень капіталізації у порівнянні із деякими зарубіжними країнами. Така ситуація могла бути викликана як порівняно незначним періодом розвитку, дещо меншою кількістю банківських установ, так і економічною та політичною нестабільністю. Тому ми вважаємо доцільним розглянути способи регулювання та

оптимізації ресурсного потенціалу банківських установ зарубіжних країн та можливість їх пристосування до вітчизняних умов.

Аналізуючи джерела вкладення коштів у банківську систему України, необхідно звернути увагу на те, що в останні роки все більшої популярності набув такий спосіб залучення додаткових ресурсів як використання інструментів гібридного капіталу.

Термін “гібридні інструменти” найчастіше у європейській практиці використовується для охоплення трьох широких категорій:

- інноваційні інструменти, тобто інструменти з пільгами щодо погашення, як наприклад, “ступеневі” інструменти;
- неінноваційні інструменти, тобто інструменти, які не мають пільг щодо погашення;
- некумулятивні безстрокові привілейовані акції (базовий капітал 1-го рівня) [10, 105].

Вперше інструменти такого типу почали використовувати банки Федеральної резервної системи США ще у 1980-х роках, а згодом, у 1998 році, було прийнято рішення Базельським комітетом про придатність інструментів гібридного капіталу для включення його до складу основного капіталу.

До основних фінансових інструментів, що мають характеристики гібридного капіталу, відносяться насамперед облігації, конвертовані в акції, а також похідні фінансові інструменти, а саме форвардні і ф’ючерсні контракти, опціони і свопи, а вже на їх основі можуть бути побудовані складніші субдериивативні інструменти [83, с.34]. Інструменти гібридного капіталу створені на основі традиційних (базових) фінансових інструментів, тому вони поєднують певні характеристики як інструментів власності так і інструментів позики.

Значне поширення цих інструментів в провідних країнах світу пов’язане з метою управління рівнем капіталу банку та його балансом загалом і пояснюється такими основними причинами як:

- достатньо простий та швидкий процес їх емісії;

- їм притаманний двоякий характер (можуть враховуватися як у капітал, так і у зобов'язання банку);
- надають можливість зменшити податкові платежі шляхом зниження доходу на розмір коштів, спрямованих в інструменти гібридного капіталу;
- збільшення капіталу за рахунок таких інструментів не порушує і структури існуючих власників [79, с.216].

Інструменти гібридного капіталу є низько прибутковими, але їх істотною перевагою є можливість практично безризикової присутності інвесторів на ринку, оскільки вони гарантують повне повернення вкладених коштів а також дозволяють уникнути ризику зниження курсової вартості базових активів.

Сьогодні в Україні дозволено залучати кошти, для врахування їх у розрахунок власного капіталу банку, без зміни структури власників, тільки на умовах субординованого боргу, всі інші інструменти гібридного капіталу не мають нормативного підкріплення для використання їх у вітчизняній практиці (рис. 3.3)

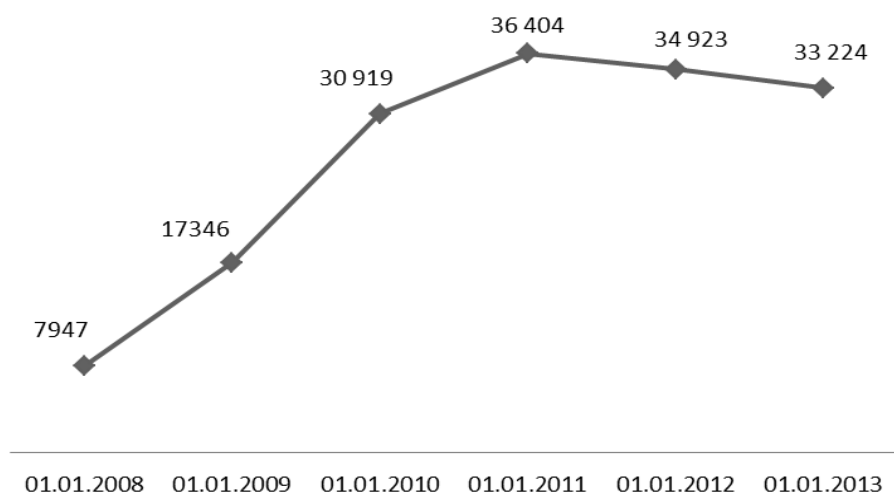

Рис. 3.3. Динаміка субординованого боргу залученого вітчизняними банківськими установами протягом 2008-2013 рр. (млн. грн.) [63]

З графіка видно, що починаючи з 2009 року відбулося стрімке зростання обсягу залученого капіталу на субординованій основі. Причиною такого зростання стало прийняття Закону України “Про внесення змін до деяких законів України з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи” від 23 червня 2009 року. Згідно даного документу, у період з 01.11.2009 р. по 01.01.2012 р. було

підвищено граничну суму зарахування субординованого боргу до основного капіталу до 100% [28].

Однак банківські установи почали здійснювати спекулятивні операції із даними коштами. Вони перепозичали кошти від одного банку до іншого на умовах субординованого боргу з метою дотримання економічних нормативів. Тому Національний банк був змушений прийняти відповідні міри з метою припинення подібних операцій, саме тому ми можемо спостерігати незначне зниження його обсягів починаючи із 2011 року.

Однак якщо Національний банк України дотримається рекомендацій Банку Міжнародних Розрахунків(BIS) та перейме приклад інших центральних банків ЄС, то використання цих інструментів надасть банківській системі України ряд переваг, таких як: дасть можливість покращити рейтинг українських банків у майбутньому; викличе їх швидкий розвиток за допомогою припливу додаткових ресурсів; випуск інструментів гібридного капіталу не вимагатиме грошових вливань з боку власників; дані інструменти зможуть забезпечити вищу прибутковість на акціонерний капітал у порівнянні з емісією акцій; достатньо важкий процес реалізації у зв'язку із складністю структури даних інструментів у порівнянні з пріоритетними незабезпеченими борговими зобов'язаннями а також вони можуть бути організовані і проведені швидше, ніж нова емісія акцій буде зареєстрована регулюючими органами.

Тому, на нашу думку, необхідно законодавчо закріпити права вітчизняних банків щодо можливості включення до власного капіталу, залучених шляхом емісії інструментів гібридного капіталу, які широко застосовуються у міжнародній практиці. Вони дозволяють швидко збільшити основний та додатковий капітал банку у поєднанні із достатньо ефективними з точки зору витрат і способу управління капіталом.

Використання банками України інструментів гібридного капіталу дозволить підвищити капіталізацію банківської системи України та пришвидшити розвиток вітчизняного фондового ринку.

Ще одним способом капіталізації банківських установ, який успішно використовується як європейськими, так і іншими країнами є сек'ютеризація активів.

Згідно визначень Національного банку України під терміном “сек'ютеризація активів” розуміють спосіб трансформування боргових зобов'язань банку у ліквідні інструменти ринку капіталів шляхом випуску боргових цінних паперів, забезпечених пулом однорідних активів [63].

Даний спосіб залучення коштів є дешевший у порівнянні з іншими методами отримання фінансування механізм рефінансування, за допомогою даного методу емітент отримує можливість випускати цінні папери з підвищеним рейтингом, а отже, із зниженою процентною ставкою порівняно із ставками за довгостроковими кредитами

Привабливість сек'ютеризації для банківських установ полягає у тому, що вона допомагає:

- стримати надмірне розростання валюти балансу та зменшити обсяги необхідного регулятивного капіталу (завдяки фактичного виводу активів, через випуск цінних паперів, з балансу компанії);
- вивільнити капітал за рахунок зменшення обсягів резервування (тому що зменшується значення так званих активів під ризиком) [76, с.108].

Тобто сек'ютеризація є певним способом страхування банком своєї діяльності від впливу ринкових ризиків, а особливо кредитного, процентного та валютного. Також з її допомогою зменшується обсяг активів банківської установи, що позитивно впливає на рівень адекватності її капіталу. Для багатьох розвинутих країн, таких як США, Велика Британія, Німеччина, сек'юритизація фінансових активів стала “двигуном” економічного зростання, адже величезні кошти у вигляді цінних паперів, забезпечених акти вами, були спрямовані в реальний сектор економіки та стали могутнім рушієм прискореного економічного розвитку цих країн.

Однак для проведення сек'юритизації у вітчизняній економіці доцільно розробити ряд заходів, що допоможуть досягти очікуваного результату від її

реалізації. Насамперед в Україні необхідно прийняти закон “Про сек’юритизацію банківських активів”, закріпивши на законодавчому рівні емісію нових видів цінних паперів та юридичне вирішення питань, які можуть виникнути у разі банкрутства емітента таких цінних паперів. Потрібно надати можливість розширювати права українських банків у сфері емісії цінних паперів, які підтверджують права секюритизованих активів, визначити систему оподаткування операцій та трансакцій, що здійснюються у процесі сек’юритизації.

Кроком до підвищення рівня капіталізації банківської системи країни може бути посилення вимог банківського нагляду до економічних нормативів. Наприклад, після економічної кризи 2008-2009 рр. в країнах Євросони ці показники зазнали значних змін. Зараз банкам в Євросоюзі може загрозувати штраф у розмірі до 10% від обороту, якщо вони не відповідають жорстким вимогам до капіталу і ліквідності [22, с.6]. Також у цьому напрямку було розроблено Базель III, який передбачає підвищення економічних нормативів з метою забезпечення стабільності на фінансових ринках.

Згідно новою угодою, розмір статутного капіталу повинно бути збільшено з 2% до 4,5%. Причому банки будуть змушені створювати додаткові „заморожені” резерви, так званий буферний капітал у розмірі 2,5% від статутного капіталу банку після відрахування дивідендів. У випадку, коли банки не будуть дотримуватись даної вимоги, вони будуть вимушені знижувати виплату бонусів своїм працівникам та дивідендів власникам. Таким чином необхідний розмір статутного капіталу по відношенню до активів, зважених на ризик буде становити 7%, тобто дорівнювати сумі мінімального значення та розміру буферного капіталу [19, с. 226].

Зазнає змін і розмір капіталу першого рівня, який буде збільшено з 4% до 6%. З урахуванням буферного капіталу ця норма становитиме 8,5%. Жодних змін Базель III не передбачає щодо показника відношення регулятивного капіталу до активів, який залишиться на рівні 8%.

Однак дані заходи матимуть досить значний вплив на діяльність комерційних банківських установ. Так за даними Macroeconomic Assessment Group, при збільшенні капіталізації на 2 відсоткових пункти при збереженні об'ємів та структури активів, 20 найбільших банків Євросони будуть змушені зробити вливання в капітал першого рівня близько 114 млрд. євро [19, с226].

Хоча банківська система України діє на підставі Базеля I, однак потрібно взяти до уваги те, що перші дві редакції Базельської угоди про капітал носять рекомендаційний характер, а остання – третя є обов'язковою для всіх учасників ринку банківських послуг.

Національний банк України поступово рухається вперед у питанні капіталізації вітчизняної банківської системи. Першим кроком до цього було збільшення мінімального розміру регулятивного капіталу до 120 млн. грн., введення нового економічного нормативу НЗ-1, а на сьогоднішній день на розгляді Верховної ради знаходиться законопроект (№ 0884), який передбачає підвищення вимог до мінімального розміру статутного капіталу до 500 млн. грн. з метою забезпечення захищеності вкладників [28].

У зв'язку із необхідністю залучення значної кількості додаткових ресурсів у відповідності до Базеля III, реалізація нових стандартів буде відбуватися поетапно, що дозволить акумулювати капітал та водночас забезпечувати фінансування кредитно-інвестиційних операцій. Запровадження нових вимог буде поступовим, і реформа повинна бути завершена в 2019 році.

Нормативи, які стосуються статутного капіталу та капіталу першого рівня, будуть поступово підвищуватись з 2013 до 2015 рр, а вимоги по формуванню буферного капіталу вводяться з 2016 року і поступово будуть посилюватись до 2019 року включно [19,225].

Ефективним напрямом вирішення проблем капіталізації є активізація державних заходів, спрямованих на нарощування капітальної бази банків, оскільки для вирішення питання про підвищення їх ролі в економічному розвитку держави є вкрай необхідним ужиття комплексу заходів, спрямованих на підвищення рівня капіталізації банківської системи. Так, наприклад, уряди Японії,

Норвегії, Чилі та інших країн вирішували проблему капіталізації через процеси санації та фінансового забезпечення. Зокрема, в Японії уряд викупував у банків та інших фінансово-кредитних установ проблемні активи, входячи таким чином у склад їхніх акціонерів. При цьому встановлювалися умови подальшого виходу з капіталу в разі стабілізації фінансового становища [11, с.96].

У Росії розглядаються питання щодо впровадження механізму купівлі акцій комерційних банків банками із державним капіталом. Ураховуючи, що такий захід може призвести до збільшення частки держави в банківській системі країни, передбачається можливість поступового виходу держави із неї. Це може бути реалізовано шляхом наступної реалізації державою банківських акцій, які будуть відбуватися, імовірно, на більш високому ціновому рівні, у результаті чого ця операція буде економічно доцільнішою [86, с.182].

Держава та державний контроль відіграють важливу роль у процесі розвитку банківської системи. Тому держава повинна розглядати підвищення рівня капіталізації вітчизняних банківських установ, як одне з пріоритетних завдань розвитку національної економіки в цілому. У зв'язку з цим необхідно створити належні “правила гри”, зокрема: розробити та прийняти прозору і дієву нормативно-правову базу та забезпечити дотримання прав власності з боку усіх суб'єктів фінансового ринку.

Тому, для підвищення рівня капіталізації вітчизняної банківської системи необхідно об'єднати зусилля як держави, так і банківських установ.

Отже, необхідно відзначити, що процес удосконалення функціонування банківської системи повинен розглядатися як одне із пріоритетних завдань розвитку національної економіки. У зв'язку з цим розробку і реалізацію конкретних заходів щодо вирішення проблемної ситуації з недостатньою капітальною базою української банківської системи, оптимізацію її структури треба вважати необхідними умовами зміцнення стійкості банківського сектора, підвищення довіри до нього з боку інвесторів, вкладників і кредиторів, а також підвищення його ролі у стимулюванні збалансованого розвитку усіх галузей і секторів господарства та інтенсивного зростання економіки України загалом.

Перспективи оптимізації роботи вітчизняної банківської системи нерозривно пов'язані із вирішенням проблеми підвищення рівня її капіталізації, що має передбачати, з одного боку, створення в країні сприятливих економіко-правових умов для припливу національних інвестицій у капітал банківської системи, а з другого – формування банками власної стратегії розвитку, яка дозволила б забезпечити активізацію роботи із збільшення капіталу за рахунок власних джерел коштів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Оскільки банківська система України не має належного забезпечення власними ресурсами, то у третьому розділі дипломної роботи нами було розглянуто шляхи оптимізації ресурсного забезпечення комерційних банків.

Нами було запропоновано використання нерозподіленого прибутку для додаткової капіталізації банку. Такий спосіб залучення ресурсів є недорогим і не змінює структури власників комерційного банку. Однак основною проблемою у рекапіталізації прибутку є те, що в останні декілька років банківська система демонструє негативний результат діяльності, тому його можна розглядати тільки як інструмент капіталізації банківської системи на перспективу.

На нашу думку, Національному банку України необхідно звернути увагу і на регіональну сітку комерційних банків, адже вона має тяжіння до великих фінансових центрів країни і спостерігається концентрація банківських установ в окремих регіонах. Така ситуація призводить до надмірної пропозиції ресурсів в регіонах де є велика кількість банків та їх економічного розвитку, та занепаду тих, у яких відсутні банківські установи як юридичні особи.

Зарубіжна практика демонструє, що позитивний вплив на капіталізацію банківської системи мають процеси консолідації банківського капіталу. В Україні найпоширенішою формою консолідації є приєднання. Позитивним моментом у такому процесі є те, що банківські установи об'єднують свої ресурси, що робить їх більш конкурентоспроможними та фінансово стабільними.

Також, у даному розділі роботи ми розглянути такий інструмент капіталізації як гібридний капітал. Ми вважаємо, що з часом він набуде широкого розвитку в Україні так як і в інших розвинутих країнах. На сьогоднішній день, у вітчизняній практиці дозволено використовувати тільки один із таких інструментів – суборденований борг. Із початку його законодавчого закріплення його розмір у капіталі банківської системи значно зріс, оскільки він є альтернативним джерелом поповнення ресурсної бази та є відносно дешевим.

Також, нами було запропоновано використання у вітчизняних умовах такої іноземної практики покращення структури капіталу банківської установи як

сек'юритизація активів. Даний інструмент вже використовують вітчизняні банки, однак він не набув достатнього поширення. Основною метою даного процесу є мінімізація ризиків які виникають у банківській установі у зв'язку із активними операціями. Більше того, окрім мінімізації ризику дані інструменти приносять додатковий прибуток банківській установі за рахунок реалізації цінних паперів забезпечених активами банку.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити наступні висновки, які характеризуються науковою новизною і мають теоретико-методологічне і науково-практичне значення:

1. Однією з головних передумов ефективного функціонування економіки країни є забезпечення стабільного функціонування банківської системи країни яке досягається, перш за все, завдяки достатньому рівню її капіталізації. Капітал банку є динамічним, функціональним утворенням, що забезпечує поточну банківську діяльність від початку його утворення. Своєю функціональністю банківський капітал забезпечує збереження довіри до банків з боку населення, а здійснення поточних та стратегічних функцій реалізує фінансову стійкість банківської системи.

2. Згідно Закону України «Про Національний банк України» за Національним банком України закріплена функція регулятора банківської системи. У зв'язку із цим, він здійснює постійний нагляд за діяльністю комерційних банків у сфері їх капіталізації шляхом встановлення мінімальних вимог до якості їх ресурсів. За останні роки НБУ створив потужний масив законодавчих та рекомендаційно-роз'яснювальних актів, які стосуються капіталізації банківських ресурсів. У зв'язку із кризовими явищами йому довелося вживати екстрених заходів щодо подолання негативних наслідків які виникли у діяльності фінансових установ, завдяки чому, у даний період часу, спостерігається відновлення потужностей вітчизняної банківської системи.

3. Згідно проведеного нами дослідження, обсяг капіталу вітчизняних банків є недостатнім для розв'язання проблеми інтеграції вітчизняної банківської системи зі світовим фінансовим простором, що пояснюється незначним його рівнем відносно обсягу капіталу банків розвинених країн світу. Тому для збільшення обсягів капіталізації банкам потрібно використовувати як внутрішні, так і зовнішні джерела, а для підтримки рівня адекватності власного капіталу – шукати

шляхи оптимізації структури ресурсів, які дадуть змогу знизити ризики, підвищити ліквідність та конкурентоспроможність на ринку.

4. Значний вплив на діяльність вітчизняних банківських установ мала фінансова криза 2008-2009 рр.. У цей період банківська система України функціонувала з негативним результатом діяльності, значно погіршилися економічні показники діяльності комерційних банків, деякі із них відчували нехватку ліквідних коштів, проблеми інших були пов'язані із валютними коливаннями, але у всіх них спостерігався недостатній рівень забезпеченості власними ресурсами для виконання основної своєї функції – захисної. Тому Національним банком України було витрачено значну кількість коштів для підтримання діяльності банківських установ, однак навіть дані заходи не були достатньо ефективними, адже у кризовий період мали місце банкрутства фінансових установ.

5. Однією із проблем банківської системи України є значні обсяги іноземних інвестицій, що викличе негативні наслідки якщо державою не буде вжито конкретних заходів для регулювання як кількісного, так і якісного їх складу. Процес припливу іноземного капіталу є об'єктивним і має низку переваг для вітчизняної банківської системи й економіки в цілому, наприклад таких, що банки з іноземним капіталом підвищують рівень культури банківського бізнесу Україні. Однак, не можна забувати і про негативні тенденції пов'язані із присутністю іноземного капіталу які мають місце в банківській системі. Саме з метою їх уникнення Національним банком України повинно бути прийнято ряд заходів щодо його обмеження та регулювання.

6. Досвід зарубіжних країн свідчить, що процеси злиття та поглинання сприяють збільшенню прибутку через диверсифікацію продукту, зниженню собівартості банківських послуг, сприяють підвищенню конкурентоспроможності банківської системи країни, також в результаті процесів злиття та поглинання відбувається реструктуризація неплатоспроможних фінансових інститутів та зростає капіталізація банківської системи.

Зараз в Україні сформувалися передумови, коли можлива нова хвиля злиттів і поглинань. Одним із найважливіших завдань нашої держави повинно бути вироблення стратегії і створення умов для результативного проведення процесів злиття і поглинання.

7. Використання вітчизняними кредитними установами досвіду провідних країн світу дасть можливість покращити рівень капіталізації банківської системи України, забезпечити її стійкість та функціональність. Такими методами можуть бути, як використання інструментів гібридного капіталу, так і впровадження Базельських вимог.

Банківська система України в попередні роки дотримувалася рівня достатності капіталу банків, рекомендованого Базельським комітетом. Однак інтеграція України з міжнародним фінансовим простором зумовлює необхідність поступового впровадження у вітчизняних банках рекомендацій нової Базельської угоди (Базель II). Але, як свідчить досвід провідних країн світу, у зв'язку із кризовими явищами виникає об'єктивна необхідність запровадження вимог Базеля III, який підвищує вимоги до кількісного забезпечення банківських установ власними ресурсами.

Інструменти гібридного капіталу уже з початку ХХ ст. активно використовуються у світовій практиці банківництва, однак в Україні вони не набули значної популярності. В першу чергу це пов'язано із нестабільністю як економічного, так і політичного становища в країні а також низьким розвитком фондового ринку.

8. До основних напрямів подальшої капіталізації банківської системи і підвищення ефективності функціонування банківського капіталу можна віднести такі:

- удосконалення діяльності валютного та розвиток фондового ринків;
- зменшення податкового тиску на банківські установи з метою прискорення їхньої капіталізації шляхом рекапіталізації прибутку банківських установ;

- здійснення заходів щодо обмеження іноземних інвестицій у вітчизняну банківську систему шляхом застосування НБУ механізму відбору потенційних претендентів на придбання українських банків та створення банків з іноземним капіталом;

- застосування НБУ селективної політики щодо розвитку та діяльності банків а також стимулювання державою умов максимального сприяння капіталізації комерційних банків на регіональному рівні;

- розробка стратегії виходу з ринку неплатоспроможних і нежиттєздатних банків шляхом їх реорганізації чи ліквідації; розробка та запровадження дієвих механізмів консолідації банків і створення банківських холдингів.

Отож, стабільність банківської системи має важливе значення для ефективного здійснення грошово-кредитної політики. Банківська система є тим каналом, який має поширювати імпульси грошово-кредитного регулювання в напрямку всієї економіки. Однак, поточний рівень капіталізації банківської системи не повною мірою забезпечує вимоги зростаючої вітчизняної економіки.

Тому, недотримання банками вищезазначених рекомендацій може призвести до виникнення проблем нарощення капіталу вітчизняними банками на тлі зростання національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко М.Д. Капітал банку: питання теорії і практики: монографія/ М.Д. Алексеєнко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2002. – 276 с;
2. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А. М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2004. – 599 с;
3. Банківська діяльність (вітчизняний та зарубіжний досвід) : Навч. посібник / С. М. Лаптев – Київ : Професіонал, 2004 . – 317 с;
4. Финансовый словарь / А. А. Благодатин, А. М. Лозовский, Б. А. Райзбер. – М. : ИНФРА-М, 2006. – IV, 378 с.;
5. Владичин У. Достатність регулятивного капіталу у вітчизняному та іноземному банківництві Україні [Текст] // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – №19. – С. 523–529;
6. Вовканич А.І. Особливості формування ресурсів комерційних банків [Текст] / А.І. Вовканич // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2010. – №2. – С. 157-164;
7. Вожжов А.П. Формування ресурсів комерційних банків [Текст] /А.П. Вожжов// Фінанси України. – 2003. –№1. –С. 116-129;
8. Герасименко В. Концентрація банківського капіталу і методи оцінки її рівня [Текст] /В. Герасименко //Вісник НБУ. – №4. – 2007. – С. 28-32;
9. Герасименко Р.А., Зубарева Т.А. Регулирование Национальным банком Украины банковской деятельности [Текст] / Р.А. Герасименко, Т.А. Зубарева // Економіка і організація управління. – 2009. – №2. – С. 79-88;
10. Гібридний капітал банку: світовий досвід, перспективи впровадження в Україні: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 13 / В.І. Міщенко, В.В. Крилова, В.В. Салтинський, О.Г. Приходько. –К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2009. –180 с.;
11. Гудзевич У.Я., Гудзевич Я.В. Аналіз проблем капіталізації банківської системи України та напрями їх вирішення [Текст] / У.Я. Гудзевич, Я.В. Гудзевич

// Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2010. – №2(8). – С. 91-97;

12. Гурнак О., Катранжи Л. Капіталізація банків: податковий аспект [Текст] / О. Гурнак, Л. Катранжи // Економічний аналіз. – 2010. – №7. – С. 147-150;

13. Дзюба Т.Г. Взаємозв'язок між рівнем капіталізації банківської установи та її конкурентоспроможністю [Текст] / Т.Г. Дзюба// Вісник університету банківської справи НБУ. – 2009. – №3. – С. 49-55;

14. Дзюблюк О.В. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів: монографія / О.В. Дзюблюк. – Тернопіль: “Вектор”, 2012. – 462 с.;

15. Дзюблюк О.В. Проблеми забезпечення ефективного функціонування банківської системи в перехідній економіці [Текст] / О.В. Дзюблюк // Вісник НБУ. – 2005. – №3. – С. 31-37;

16. Дзюблюк О.В., Михайлюк Р.В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи [текст]: монографія /О.В.Дзюблюк, Р.В. Михайлюк. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – 316 с.;

17. Дзюблюк, О. Проблеми підвищення рівня капіталізації банків України в період ринкової трансформації економіки / Олександр Дзюблюк // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль, 2007. – Вип. 2. – С. 7-20;

18. Диба О.М. Прискорення капіталізації банківської системи України за аспектами впливу іноземного інвестування [Текст] / О.М. Диба, Є.С. Осадчий, А.П. Стрижак // ДВНЗ “КНЕУ”. – 2010. – С. 271-281;

19. Довгань Ж. М. “Базель III” у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи [Текст] / Ж. М. Довгань // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 1 (10). – С. 224-229;

20. Довгань Ж.М. Капіталізація банківської системи України [Текст] /Ж.М. Довгань // Вісник НБУ. – 2008. – №11. – С.10-14;

21. Довгань Ж.М. Роль та місце банківського нагляду в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи [Текст] / Ж.М. Довгань // Сталий розвиток економіки. – 2011. – №5. – С. 256-259;

22. Дробязко А. Якою банківська система України виходить із кризи 2008-2009 років? [Текст] / А.Дробязко // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 2. – С.4-9;

23. Енциклопедія банківської справи України / Редкол.: В.С.Стельмах [голова] та ін. – К.: Молодь, Ін Юре, 2001. –680 с.;

24. Загородній А.Г. Фінансовий словник [Текст] / А.Г.Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – 4-те вид., виправл. та доповн. – К. : Т-во “Знання”, КОО ; Львів : ЛБІ НБУ, 2002. – 568 с.;

25. Закон України “Господарські товариства” Верховна Рада України; Закон від 19.09.1991 № 1576-ХІІ /Верховна Рада України. – Офіц. вид. – // Відомості Верховної Ради України. – № 49. – стаття 682;

26. Закон України “Про банки і банківську діяльність” №2121– ІІІ від 7.12.2000 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Урядовий кур’єр. – 2001. – № 8. – С. 5-13;

27. Закон України “Про Національний банк України” прийнятий 20.05.1999р. № 679 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної ради. – 1999. – №29. – С. 238;

28. Закон України “Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України” від 31 жовтня 2008 року № 639-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 14. – С. 181;

29. Зарицька, І. М. Особливості функціонування банківського капіталу в глобальному економічному просторі [Текст] / І. М. Зарицька // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 2. – С. 129-144;

30. Землячов С.В. Джерела формування власного капіталу комерційного банку [Текст] / С.В. Землячов // Економіка Крима. – 2008. – №23. – С. 53-56;

31. Землячов С.В. Класифікація ресурсів комерційних банків на сучасному етапі розвитку банківської діяльності [Текст] / С.В. Землячов // *Фінанси, учет, банки.* – 2011. – №1. – С. 151-160;

32. Іващук О.А. Роль банківської системи в економіці країни [Текст] / О.О. Іващук // *Сталий розвиток економіки.* – 2011. – №6. – С. 295-300;

33. Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: постанова НБУ: прийнята 28.08.2001р. № 368: за станом на 20.11.2012 року

34. Ісаєва Н.І. Ринок банківських послуг на сучасному етапі розвитку [Текст] / Н.І. Ісаєва // *Бізнесінформ.* – 2012. – №6. – С. 162-165;

35. Кириленко В.Б. Статутний капітал банку: особливості формування [Текст] / В.Б. Кириленко // *Фінанси, облік і аудит.* – 2010. – №15. – С.257-264;

36. Клименко О.І. Участь держави в капіталізації банківських установ в умовах фінансової кризи [Текст] / О.І. Клименко // *Вісник Університету банківської справи Національного банку України.* – 2012. – №2. – С. 173-179;

37. Коваленко В. В. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення: монографія / В. В. Коваленко, К. Ф. Черкашина. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – 153 с.;

38. Коваленко В.В. Методичні підходи до визначення рівня капіталізації банківської системи [Текст] / В.В. Коваленко, К.Ф. Черкашина // *Фінанси України.* – 2010. – № 8. – С. 73-85;

39. Коваленко В.В., Крухмаль О.В., Торяник Ж.І. Проблеми капіталізації та оцінювання достатності капіталу банку [Текст] / В.В. Коваленко., О.В. Крухмаль, Ж.І. Торяник // *Актуальні проблеми економіки.* – 2011. – №8. – С. 276-286;

40. Коваль С. Теоретичні основи механізму формування власного капіталу банку [Текст] / С. Коваль // *Вісник ТНЕУ.* – 2009. – №1. – С. 106-116;

41. Коваль, С. Л. Формування фінансових ресурсів комерційних банків [Текст] / С. Л. Коваль // *Фінанси України.* – 2004. – № 7. – С. 110-115;

42. Колодій О.А. Місце, роль та функції капіталу у банках [Текст] / О.А. Колодій // *Науковий вісник НЛУУ.* – 2007. – №17.3. – С. 208-214;

43. Костогриз В.Г. Іноземний капітал в банківській системі України: сучасна проблематика [Текст] / В.Г. Костогриз // Фінансовий простір. – 2012. – №2(6). – С. 85-92;

44. Кочетков, В.М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико-методологічні аспекти [Текст] : монографія / В. М. Кочетков. – К. : КНЕУ, 2002. – 238 с.;

45. Кравченко Н.Г. Банківські резерви : економічна суть та правова природа [Текст] / Н.Г. Кравченко // Наукові записки. – 2006. – Том 53. – С. 148-155;

46. Кротюк В. Базель II: розрахунок мінімально необхідної величини капіталу згідно з Першою компонентою [Текст] / В. Кротюк, О. Куценко // Вісник НБУ. – 2006. – № 5. – С. 16-22;

47. Кульчицький М.І., Кирилейза І.С. Аналіз капіталізації банківського сектору України у кризовий та посткризовий періоди [Текст] / М.І. Кульчицький, І.С. Кирилейза // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.9. – С. 225-231;

48. Лозовський Л.Ш., Універсальний бізнес-словник. / Л.Ш. Лозовський, Б.А. Райзберг, А.А. Ратнівський. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 680 с;

49. Луців Б., Заславська О. Особливості ресурсного забезпечення комерційних банків [Текст] // Б. Луців, О. Заславська // Вісник ТНЕУ. – 2012. – №2. – С. 89-102;

50. Мазіна Є.Г. Гнучка система економічних нормативів регулювання діяльності комерційних банків України і перспективи її розвитку [Текст] / Є.Г. Мазіна // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – №2(11). – С. 158-161;

51. Малахова О.Л. Аналітична оцінка фінансової стійкості банків в Україні [Текст] / О.Л. Малахова // Сталий розвиток економіки. – 2012. – №5. – С. 341-348;

52. Марцин В.С. Проблеми і шляхи підвищення капіталізації банківських установ в управлінні капіталом банку [Текст] / В.С. Марцин // Фінанси України. – 2007. – №2. – С. 77-88;

53. Матвієнко П. Капіталізація як дійовий інструмент підвищення надійності банківської системи України [Текст] / П. Матвієнко // Економіка України. – 2008. – №1. – С. 42-53;

54. Матвійчук Ю. Банківська система України: кризові уроки і нові загрози [Текст] / Ю. Матвійчук // Вісник Національного банку України. – 2011. – №12. – С. 24-26;

55. Матлага Л. Теоретико-методологічні засади формування власного капіталу в банківських установах України [Текст] / Л. Матлага // Вісник ТНЕУ. – 2012. – №1. – С. 81-88;

56. Матлага Л.О. Перспективи оптимізації управління власним капіталом банків в Україні [Текст] / Л.О. Матлага // Сталий розвиток економіки. – 2011. – №4. – С. 323-327;

57. Міненкова С.М. Механізм формування капіталу банків України [Текст] / С.М. Міненкова // Управління розвитком. – 2011. – № 19 (116). – С. 120-123;

58. Міщенко В. І. Проблеми капіталізації та консолідації банківської системи України [Текст] / В. І. Міщенко // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 10. – С. 2-7;

59. Міщенко В., Кандиба О. Удосконалення регулювання капіталу банків в умовах кризи [Текст] / В. Міщенко, О. Кандиба // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2009. – № 2. – С. 81-84;

60. Міщенко С. Сутність економічного капіталу та його роль у забезпеченні фінансової стійкості банку [Текст] / С. Міщенко // Вісник Національного банку України. – 2008. – №1. – С. 58-70;

61. Остролуцький М., Мельник Т. Концентрація банківського сектору: оцінка та аналіз [Текст] / М. Остролуцький, Т. Мельник // Вісник Національного банку України. – 2012. – №5. – С. 35-39;

62. Офіційний сайт Асоціації українських банків. – Режим доступу до сайту: <http://aub.org.ua>;

63. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу до сайту: <http://www.bank.gov.ua>;

64. Положення “Про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів” від 08.09.2011 № 306 / Національний банк України. – Офіц. вид. – Офіційний вісник України. – 2011. – № 84. – С. 141;
65. Потійко Ю. Особливості формування і розрахунку капіталу українських банків [Текст] / Ю. Потійко // Вісник НБУ. – Травень 2002. – С. 17-19;
66. Річний звіт Національного банку України. – 2011. – 186 с.;
67. Річний звіт Національного банку України. – 2008 – 208 с.;
68. Річний звіт Національного банку України. – 2009 – 206 с.;
69. Річний звіт Національного банку України. – 2010 – 240 с.;
70. Рябокінь М.В. Аналіз процесу сек’юритизації фінансових активів [Текст] / М.В. Рябокінь // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №6. – С. 223-228;
71. Савлук, С. М. Стимулювання нарощування власного капіталу банків [Текст] / С. М. Савлук // Фінанси України. – 2009. – № 2. – С. 112;
72. Семіряд А.О. Присутність іноземних системно важливих банків в Україні [Текст] / А.О. Семіряд // Сталий розвиток економіки. – 2012. – №7. – С. 379-385;
73. Скоробогач О. Стан і тенденції розвитку процесів злиття і поглинання у банківській системі України [Текст] / О. Скоробогач // Вісник Української академії банківської справи. – 2011. – №1. – С. 62-66;
74. Тилман В. Секьюритизация задолженностей как средство привлечения новых инвестиций [Текст] / В. Тилман // Рынок ценных бумаг. – 2002. – №9. – С. 17-21;
75. Тиркало Р. І. Капіталізація банківської системи України: сучасний стан, проблеми, шляхи та перспективи зростання : монографія / Р. І. Тиркало, Н. М. Ткачук. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2010. – 328 с.;
76. Тиркало, Р. Сек’юритизація активів банку: теоретична сутність і особливості здійснення [Текст] / Р. Тиркало // Світ фінансів. – 2012. – Вип. 1. – С. 102-109;
77. Філіпова Ю.О. Оцінка фінансової стійкості банківської системи у практиці країн світу [Текст] / Ю.О. Філіпова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2012. – №3. – С. 192-195;

78. Фостяк В. В. Функції банківського капіталу в забезпеченні розвитку банківської системи України [Текст] / В.В. Фостяк// Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.1. – С. 257-263;

79. Фурсова В.А., Давиденко А.І. Можливості збільшення власного капіталу комерційного банку за рахунок інструментів гібридного капіталу [Текст] / В.А. Фурсова, А.І. Давиденко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – №36. – С. 212-217;

80. Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій базельського комітету: [текст]: монографія / О. Хаб'юк. – Івано-Франківськ: ОШПО. – 2008. – 260 с.;

81. Циплінська О.О. Капіталізація банківської системи України в умовах економічної кризи [Текст] / О.О. Циплінська // Наукові праці. – 2008. – Том 99. – Випуск 86. – С. 24-28;

82. Чорна О.Є. Капіталізація банківської системи як механізм підвищення темпів економічного зростання країни [Текст] / О.Є. Чорна, А.В. Атаманцева // Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. – № 1 (8). – С. 235–242;

83. Швець Н. Проблемність капіталу банків [Текст] / Н.Швець // Економіка України. – 2010. – №1. – С.38;

84. Шевцова О.Й. Управління капіталом банку з метою підвищення рівня капіталізації [Текст] / О.Й. Шевцова, Є.О. Земан // Вісник ДНУ. – 2011. – № 5 (2). – С. 156-162;

85. Шевцова О.Й., Журавель В.Г. Аналіз рівня капіталізації вітчизняної банківської системи та обґрунтування основних напрямів її підвищення [Текст] / О.Й. Шевцова, В.Г. Журавель // Вісник Дніпропетровського університету. – 2012. – №6. – С. 86-92;

86. Шевченко В. Порівняльний аналіз основних показників капіталізації банківських систем України та Росії [Текст] // В. І. Шевченко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №11. – С. 179-183.

Додаток А

Кількість банківських установ на території України в період з 1991 по 2013 рр.

	19 91	19 92	19 93	19 94	19 95	19 96	19 97	19 98	19 99	20 00	20 01	200 2	200 3	20 04	20 05	20 06	200 7	20 08	20 09	20 10	20 11	20 12	20 13
Кількість банків за Реєстром	76	133	211	228	230	229	227	214	203	195	195	189	182	179	181	186	193	198	198	197	194	198	176
Кількість банків, щознаходиться у стадії ліквідації	—	3	6	11	1	11	10	16	11	9	37	35	24	20	20	20	19	19	13	14	18	21	22
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	—	—	—	115	134	146	157	161	153	149	153	152	157	158	160	165	170	175	184	182	176	176	176

Додаток Б

Значення нормативу адекватності основного капіталу у період з
2007 по 2013 роки (%)